

← כהא וידבר יהוה אל משה לאמר:
 ב דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש

א ומליל יי עם משה למימה
 ב מליל עם בני ישראל ויפרשו
 קדמי אפרשותא מן כל גבר ד

תולדות ובית אהרן והוספות
 [א] ט"ט פק"א, אליהו רכס פי"ג, [ב] שקלים כ"ג
 סנהדרין לט"ג, ע"ז נד. כג. יושלמי תרומה פי"א
 מנומא וכן אמור, נהעלמן, מדרש שמואל פי"ט, אליהו
 רכס פי"ג, וזר פי"ג קמו. קמו. קלד: קלד: קלד: קמו. קמו. קלד. רעא. ט"ג קעט. לז: ט"ז פי"ט:

וידבר ומליל יי עם מו
 יי
 ירוש יונתן א ולא באצמות
 תרוע לביה פירוש רצון לבו הפירד

באשר דבר השם עם ישראל
 וצוה אותם על ידי כ
 אבות למצותיה של תורה, כאשר
 שבאים להתיחד, וישראל קבלו ע
 כל ידו של משה, וכתר עמהם ו
 הם לו לעם והוא להם לאלהים ו
 יתה אם שמוע חשמעו בקולי
 י סגולה (לעיל יט ה), ואמר וא
 וני קדוש (שם ו), והנה הם ל
 מקדש להשרות שכינתו ביניהם
 המשכן שיהיה לו בית בתוכם מ
 משה ויצוה את בני ישראל. וה
 מקום מנוחת השכינה שהוא הא
 ונודתי לך שם ודברתי אתך ו
 הארון והכפרת בכאן כי הוא מ
 השלחן והמנורה שהם כלים
 המשכן שבעבורם נעשה. או
 ויקהל את המשכן את אהלו
 וכן עשה בצלאל (להלן לו ח),
 במעש:

וכוד המשכן הוא, שיהיה הכ
 שוכן עליו בנסתר. וככ
 וישכן כבוד ה' על הר סיני, ונ
 ה' אלהינו את כבודו ואת גדלו,
 מלא את המשכן (להלן ט לר).
 וכבוד ה' מלא את המשכן, כנ
 והיה במשכן תמיד עם ישראל ה
 ובבא משה היה אליו הדבור אי
 שאמר באתן תורה (דברים ד לו) מ
 ליתוך ועל הארץ הראך את אש

ב דבר אל בני ישראל,
 נמה שקדם לומר,
 ישראל יאמר, או לא היה צריך ל
 דבר אל בני ישראל, ונראה לומר ו
 ד: מנין שהאומר דבר למצוה שי
 ה' אל משה לאמר, ועל פי הדמ
 אל בני ישראל, שאם לא כן יתשו
 רשום, שאין זה צלל חלמה, וזוה
 ולדרך זה חמלא מרגוע לנפשו, כ
 לאמר, וסור לומר דבר, כי צלל מלא
 וצאת מנהג, לא יהיה נשמע,
 לאומרים להם, אלא רשום, וז"ל
 שלא ימנה עליהם מעבר רב, וזו
 עוד יתבאר בטמון
 ויקחו לי תרומה מאת כל איש

רש"י
 (ג) ויקחו לי תרומה. א לי לשמי (מנומא ב):
 תרומה. הפרשה ב, פירשו לי ממנונס ונדנה:

והיה הכא הקשה לרש"י מלת "לי" למה לי, לכן פירש
 לי לשמי. כן נראה לי. (צדה לדרך): ב בא לומר שאל תפרשו לשון תרומה והגבהה כמו (להלן טט כז) שוק התרומה. (ר"א מורח): ג דקשה
 לרש"י כיון דתרומה רבא הוא הפרשה ואם כן נאמר שהוא דבר שיש לו קצבה, כמו תרומת גורן ורקב, לכן פירש ממונס ואין כאן שום קצבה. א
 נמי רקשה לרש"י כיון שפירש תרומה הפרשה היה לו לכתוב בתחלה ענין הפרשתם ואחר כך היה לו לכתוב ויקחו לי תרומה. (מנחת יהודה): ופ"ת
 "ממנונס" שמוסיף רש"י על הפסוק משום דקשה ליה רפשוטו של פסוק משמע שהתרומה יהיה מגוף האיש, כדכתיב מאת כל איש, וזה אינו, דההפרשה
 ואשר יפירש ממנו ראוי להיות ממין אחר, ואחד שהנפרש ממון, גם המפורש ממנו בהכרח, לכן פירש יפירשו לי ממנונס דבה, ומאת כל איש
 לא קאי אמלת תרומה דלעיל מיניה אלא קאי אירכנו דלמטה, ומפני שההפרשה אפשר שתהיה בחיוב אמר שהיא נדבה, כנרמו מאשר וידבנו לבו. (ר"א
 מורח):

מוסף רש"י
 [ג] דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה.
 אין מוקדם ומאוחר נמורה, מעשה העגל קודם לניוו
 מלאכת המשכן ימים רבים היה, שהרי צ"ו נממו

אבן עזרא
 והטעם, שיעשו מקדש לשם הנכבד וישכון בתוכו, ושם ידבר
 עם משה ולא יעלה אל ההר: ב מלת ויקחו לי. כגזירת סורה
 אלי א] (שופטים ד יח), שיסוד הנקרא ממקומו ויקרב אליו, וככה
 שיקח מאתו ויתן לי. וככה קחי נא לי מעט מים (מ"א י ז):

אבי עזר
 ויקחו מהאנשים הנמנים וימנו לי. והנכון אלפי שמינת ויקחו לי על דרך
 לך לך (בבאבא י ב), פסל לך (להלן לו א), וקחו לכם לזן (לעיל י טל)
 וכדומה. ועיין מדברי רבנן בפירוש נהעלמן (מנחת ד י ט) בפסוק חס
 למעלה:

בעל המורים
 תורה: ויקחו לי תרומה. עשו לי מקום מקדש, אחד
 מחמשים שבהר הבית כמו תרומה שהוא א' מחמשים (תרומות פי"ד
 מ"ג), שהרי הר הבית ת"ק על ת"ק (מדות פי"ב מ"א) ומקום החצר
 היה ק' על ג' שהוא א' מחמשים של ת"ק ות"ק, סמך לילה
 (לעיל כד יח) לויקחו לי תרומה רמז זמן אכילה תרומה בלילה,
 כדתנן (ברכות ב). משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן,
 שהוא צאת כוכבים (עי' זהו משפטים קא): ויקחו לי. לי עולה
 מ'. היינו עין יפה אחד ממ' (תרומות פי"ד מ"ג): מאת כל.
 כל עולה ג'. היינו בינוני א' מג' (שם): מאת כל. ר"ת עולה ס'.
 היינו עין רעה אחד מס' (שם): אל בני ישראל ויקחו לי
 תרומה. בנימטריא אך בני ישראל יהיו תורמין לא הגויים:

רשב"ם
 (פרשיות של משכן חסן ואפוד חסן אלקר נפרושן ימלאו נפירוש רבנן
 שלמה אבי אמי ז"ל): ב תרומה. הפרשה ממנונס:

ספורנו
 ב דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה. אמור לישראל
 שתפצתי שגבאים יגבו בעדי תרומה. וכן עשה משה בדרתו את
 ההר, כאמרו (להלן לו לז) ואחרי כן נגשו כל בני ישראל, ויצום את
 כל אשר דבר ה' אתו בחר סיני, ואחר כך (שם לו ה) ויאמר משה אל כל עדת בני ישראל, שהם הסנהדרין, קחו מאתכם תרומה, ובוה
 צוה להם שיגבו, וישראל לא המתינו שיגבו הסנהדרין, אבל תיקח יצאו מלפני משה והביאו עד בלי די, ולפיכך לא נשאר על הנשיאים
 שחשבו לגבות וולתי האבנים והשמן שלא הביאו ישראל עדיין: מאת כל איש. צוה שלא יגבו בזרוע כענין שממשכנים על הצדקה,
 אבל יגבו מן המתנדבים בלבד:

שפתי חכמים

א דהא כל דבר שבעולם שלו הוא: כתב הרא"ם ז"ל, לא כסתם "לי"
 שבמקרא המורה להבאת דבר אל העצם, כי כחוב (תהלים יב) אם ארעב
 לא אומר לך וכו'. יש להקשות מה יאמר הרב ז"ל בפסוק (דברים כב יב)
 גרילים תעשה לך, שאמרו חכמינו ז"ל במסכת (מנחות) [סוכה] (ט). לך
 לשם חובך, שיהיו החוטין טורין לשם ציצית, שם אין טעם אחר אלא מחמת יתור "לך" וכו', והיה הכא הקשה לרש"י מלת "לי" למה לי, לכן פירש
 לי לשמי. כן נראה לי. (צדה לדרך): ב בא לומר שאל תפרשו לשון תרומה והגבהה כמו (להלן טט כז) שוק התרומה. (ר"א מורח): ג דקשה
 לרש"י כיון דתרומה רבא הוא הפרשה ואם כן נאמר שהוא דבר שיש לו קצבה, כמו תרומת גורן ורקב, לכן פירש ממונס ואין כאן שום קצבה. א
 נמי רקשה לרש"י כיון שפירש תרומה הפרשה היה לו לכתוב בתחלה ענין הפרשתם ואחר כך היה לו לכתוב ויקחו לי תרומה. (מנחת יהודה): ופ"ת
 "ממנונס" שמוסיף רש"י על הפסוק משום דקשה ליה רפשוטו של פסוק משמע שהתרומה יהיה מגוף האיש, כדכתיב מאת כל איש, וזה אינו, דההפרשה
 ואשר יפירש ממנו ראוי להיות ממין אחר, ואחד שהנפרש ממון, גם המפורש ממנו בהכרח, לכן פירש יפירשו לי ממנונס דבה, ומאת כל איש
 לא קאי אמלת תרומה דלעיל מיניה אלא קאי אירכנו דלמטה, ומפני שההפרשה אפשר שתהיה בחיוב אמר שהיא נדבה, כנרמו מאשר וידבנו לבו. (ר"א
 מורח):

מוסף רש"י
 [ג] דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה.
 אין מוקדם ומאוחר נמורה, מעשה העגל קודם לניוו
 מלאכת המשכן ימים רבים היה, שהרי צ"ו נממו

אבן עזרא
 והטעם, שיעשו מקדש לשם הנכבד וישכון בתוכו, ושם ידבר
 עם משה ולא יעלה אל ההר: ב מלת ויקחו לי. כגזירת סורה
 אלי א] (שופטים ד יח), שיסוד הנקרא ממקומו ויקרב אליו, וככה
 שיקח מאתו ויתן לי. וככה קחי נא לי מעט מים (מ"א י ז):

אבי עזר
 ויקחו מהאנשים הנמנים וימנו לי. והנכון אלפי שמינת ויקחו לי על דרך
 לך לך (בבאבא י ב), פסל לך (להלן לו א), וקחו לכם לזן (לעיל י טל)
 וכדומה. ועיין מדברי רבנן בפירוש נהעלמן (מנחת ד י ט) בפסוק חס
 למעלה:

בעל המורים
 תורה: ויקחו לי תרומה. עשו לי מקום מקדש, אחד
 מחמשים שבהר הבית כמו תרומה שהוא א' מחמשים (תרומות פי"ד
 מ"ג), שהרי הר הבית ת"ק על ת"ק (מדות פי"ב מ"א) ומקום החצר
 היה ק' על ג' שהוא א' מחמשים של ת"ק ות"ק, סמך לילה
 (לעיל כד יח) לויקחו לי תרומה רמז זמן אכילה תרומה בלילה,
 כדתנן (ברכות ב). משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן,
 שהוא צאת כוכבים (עי' זהו משפטים קא): ויקחו לי. לי עולה
 מ'. היינו עין יפה אחד ממ' (תרומות פי"ד מ"ג): מאת כל.
 כל עולה ג'. היינו בינוני א' מג' (שם): מאת כל. ר"ת עולה ס'.
 היינו עין רעה אחד מס' (שם): אל בני ישראל ויקחו לי
 תרומה. בנימטריא אך בני ישראל יהיו תורמין לא הגויים:

רשב"ם
 (פרשיות של משכן חסן ואפוד חסן אלקר נפרושן ימלאו נפירוש רבנן
 שלמה אבי אמי ז"ל): ב תרומה. הפרשה ממנונס:

ספורנו
 ב דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה. אמור לישראל
 שתפצתי שגבאים יגבו בעדי תרומה. וכן עשה משה בדרתו את
 ההר, כאמרו (להלן לו לז) ואחרי כן נגשו כל בני ישראל, ויצום את
 כל אשר דבר ה' אתו בחר סיני, ואחר כך (שם לו ה) ויאמר משה אל כל עדת בני ישראל, שהם הסנהדרין, קחו מאתכם תרומה, ובוה
 צוה להם שיגבו, וישראל לא המתינו שיגבו הסנהדרין, אבל תיקח יצאו מלפני משה והביאו עד בלי די, ולפיכך לא נשאר על הנשיאים
 שחשבו לגבות וולתי האבנים והשמן שלא הביאו ישראל עדיין: מאת כל איש. צוה שלא יגבו בזרוע כענין שממשכנים על הצדקה,
 אבל יגבו מן המתנדבים בלבד:

מקבול לפרש"י במאור
 אמת במאור

ויקחו לי תרומה - חשיבות ציטוט פתורה שד"ץ פ"ב

אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לָבוֹ תִּקְחוּ אֶת־תְּרוּמַתִּי:
וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֲתֶם
זָהָב וְכֶסֶף וְנַחְשֵׁת: דֹּתְכֶלֶת וְאַרְגָּמָן

תִּקְרָעָה לְבִיָּה תִּסְבּוּן זֶת
 אֶפְרָשׁוּתִי: גִּדָּא אֶפְרָשׁוּתָא דִּי
 תִּסְבּוּן מְנַהוּן דְּהָבָא וְכֶסֶפָא
 וְנַחְשָׁא: דֹּתְכֶלָא וְאַרְגָּוֹנָא

תולדות ובית אהרן והוספות

[ג] ירושלמי שם וסם, שמור פליה פמטע, ויקר פיה פמטע, שהשיר פ"ד יב, אליהו רנה פ"ו, וזר פ"ב קטע: קלה, קמו, קמו, קמו, קמט, רעל, פ"ג מ, [ד] אליהו רנה שס, וזר פ"ב קמט, פ"ו ל.

שפתי חכמים

ד בא"ו אמר יזרבעו והגויז מובלעת בדגש הרליה: ה פירוש המרות, ולא פירש כאן כי אם תרומת המשכן, שהיא נדבת כל אחד ואחד, דאם לא כן תרומתי וזאת התרומה למה לי, הוה ליה למכתב ויקחו לי תרומה מאח כל איש אשר ידבנו לבו והב גוי, (ר"א מורה): ו דתכלת וארגמן ותולעת שני, כולן של צמר לבו, אלא שתולקין כבעדן. (ר"א מורה): ועוד י"ל ראבני שהם ואבני מלואים הנשיאים הביאו, ורש"י לא קחשיב אלא מה שהצבור נדבו. (גוד אריה): וקשה לי דהא מנה דרש"י י"ג דברים הצריכים למשכן ואבני שהם ומלואים גם כן נצרכים, מה לי שהנשיאים הביאו, מכל מקום הציווי היה גם כן על כולם אלא שנתקיים על ידי נשיאים. וצריך לומר דעורות חתשים אינו מן החשבון הי"ג הבאים מן כל מי שנדבו לבו, דהרי לא היו חתשים אלא לפי שעה (רש"י להלן פסוק ה) שנבדאו לצורך המשכן, וגם עצי שטים אינו מן המנין, כי יעקב הכניס לצורך המשכן וצוה שיקחו אתם (רש"י שם), ונרבה אין שייך אלא כמה שהאדם יש לו לצרכו ומפרש צמרו למשכן, מה שאין כן באלו. (דברי דוד): ו דקשה לרש"י הואיל ואינו דומה לשאר נדבה, למה כתיב כאן כסף, ומחרן דשני מיני כספים היו, והא דאמרת הא לא הוצרך שם כסף יותר, זה אין קושיא, דשאר כסף כו': ו וכן פירש (של) (על) ארגמן צמר צבוע. והוכחת רש"י מבגדי כהונה שנעשו מארבע מיני הללו מתכלת וארגמן ותולעת שני ושש, ולא כתיב בהו מאיזה מין היו, אלא ביחזקאל גבי לבישת כהנים ביום הכפורים כתיב (יחזקאל מ"ח) בגדי פשתן וליבשו (ובגדי צמר לא יעלה עליהם) ולא יעלה עליהם צמר, ומשמע דבכל השנה היו לובשים בגדי פשתים ובגדי צמר ולא שום מין אחר, ובמכנסים כתיב (להלן ל"ח) ואת מכנסי הכהן שש משור, ובר הוא פשתים שמע מינה דשש פשתים, ומדשש פשתים, תכלת צמר, דאין לומר איפכא, דהא מציוו בהירא דשש פשתים, על כרחך תכלת צמר, והואיל שמציוו בבגדי כהונה ותכלת צמר, ודאי ארגמן נמי מין צמר צבוע:

רש"י

יִדְבְּנוּ לָבוֹ. לָשׁוֹן דְּנִדְבָה וְהוּא לָשׁוֹן לָשׁוֹן טוֹב
 פְּרָשָׁתִי נִלְעָ"ז: תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמַתִּי. אִמְרו
 רְצוּמִינוּ, שְׁלֹשׁ תְּרוּמוֹת הַאֲמוּרוֹת כֵּאֵן, אַחַת תְּרוּמַת בְּקַע
 לְגַלְגַּלְתָּ, שְׁנַעֲשׂוּ מֵהֶם הַדְרָמִים כְּמוֹ שֶׁמְפֹרָשׁ בְּאֵלֶּה פְקוּדֵי
 (לְהֵלֵן לֹט טו). וְאַחַת תְּרוּמַת הַמְּזוּזָה בְּקַע לְגַלְגַּלְתָּ לְקוֹפּוֹת
 לְקִנּוֹת מִהֵן קְרָפְנוֹת צְבוּר. וְאַחַת תְּרוּמַת הַמִּשְׁכָּן נִדְבָה
 כָּל אֶחָד וְאֶחָד (יְרוּשָׁלַיִם שְׁקִלִים פ"א ה"א, מְגִילָה כ"ט): י"ג
 דְרָמִים וְהַאֲמוּרִים זַעֲנִין, כּוֹלֵם הוֹרְכּוּ לְמַלְאכַת הַמִּשְׁכָּן
 אִזּוּ לְבַגְדֵי כְהוֹנֵה כְּשֶׁמְדַקְדֵּק בָּהֶם: (ג) זָהָב וְכֶסֶף
 וְנַחְשֵׁת וְגו'. כּוֹלֵם בְּאִזּוּ בְּנִדְבָה אִישׁ אִישׁ מִה שֶׁנִּדְבָּה
 לָבוֹ, חוּץ מִן הַכֶּסֶף שֶׁנֶּחֱזַק בְּשׂוֹה, מִחֲלִיט הַשְּׁקֶל לְכָל אֶחָד,
 וְלֹא מִזֵּינֵי כָּל מַלְאכַת הַמִּשְׁכָּן שֶׁהוֹרְךְ שֶׁס כֶּסֶף יוֹחֵר
 שֶׁנֶּחֱזַק וְכֶסֶף פְּקוּדֵי הַעֲדָה וְגו' בְּקַע לְגַלְגַּלְתָּ וְגו' (לְהֵלֵן
 לֹט כֵּה"ט) וְשֶׁאֵל הַכֶּסֶף זֶה בָּהֶם שֶׁנִּדְבָּה, עֲשֵׂאוּהוּ לְכָלִי
 שְׂרָת: (ד) וְתִכְלֶת. לְמַר לְצוּעַ הַ צֶּמֶר חֲלוּזֵן וְלְצוּעַ
 יָרוֹק (מְנַחוֹת מַד, מוֹסַפְתָּא מְנַחוֹת פ"ט ה"ו): וְאַרְגָּמָן.
 לְמַר לְצוּעַ מִמֵּין לְצַע שְׁמֵנו אֲרַגְמָן:

סגריה א (ויינחאציקט) תתנה:

אבן עזרא

ג וזאת. אמר הגאון, כי לא מצאנו כסף במשכן, כי אם כסף פקודי העדה. אם כן, אין כתוב כי הכסף נדבה. והוא השיב, כי כסף אחר היה נדבה לצורך שלחן כסף, כי לא יתכן שלא יהיה שם שלחן לתקן עליו שום דבר, או לחתוך או לחרוץ עליו ולחצוצרות ולמזוקים. ולפי דעתי אין צורך, כי הכתוב לא חשש להוציא דבר אחד משה עשר דברים. כי החמשה עשר היו נדבה. וכמוהו אלה בני יעקב אשר יולד לו בפרץ ארם (בראשית לה טו), ובנימין לא נולד כי אם בארץ כנען. ועוד, בשבעים נפש ירדו אבותיך (דברים י"ב), ובני יוסף לא ירדו כי שם נולדו. והזכיר בתחילת הנדבה הנכבד שהוא הזהב,

בעל המורים

תקחו את תרומתי. ולא אמר "תקח" שאין גובין צדקה בפחות משנים (שקלים פ"ה מ"ב, וע"י ב"ב ח:). תקחו בגימטריא שנים קחו:

ספורנו

ג וזאת התרומה. צוה שלא יקבלו כל שוה כסף, כגון פירות ומגדליות ואבנים טובות שאינן באבני האפוד והחשן, אבל יקבלו תרומה שגופה נכנסת במלאכת המשכן, והם י"ג דברים האמורים בענין:

גִּדָּא אֶפְרָשׁוּתָא דְּתִּסְבּוּ

(ג) וזאת התרומה. על חכמה לשלמה (מ"א ה) להם אביהם ויכרך אותם) הכרבה (דברים לג א), וכתיב כ (כ). וכבר רמזו זה כבראשוי אתבונן, והמבין יתבונן. ובא התרומה אשר תקחו מאתם, שנאמר קרש ישראל לה' ראוי

ג וזאת התרומה וגו'. שיכון לומר שלא יצאו משלטה, אלא לריכין להביא מונח תרומת המשכן אלא אומרם וזאת, לומר מלבד מיוז

היה שם צד גאה והתנשאות יחסה הקנ ובוזה ראיתי לתוך קושיא או מדריגתן זהב וכסף וגו' אבני שהם ואבני מלואים לבסוף יותר מן זהב. אע"פ שנוכל לתו אבני שהם ואבני מלואים לבסוף על כן הזכיר נדבתם באחרונה, לומר שרצה הקב"ה להראות הכל שוין לפניו יתברך, על כן חפצת העשיר על העני לומר בה

ועוד הזכיר נדבתם באחרונה זה שהתנדבו לבסוף ל מחסרים אנו משלימין, וכל זה דינו למלאות מה שהם מחסרין כי כל המגביה את עצמו הי והנשאם חסר יו"ד כתיב, כי רק בשם נשיא דהיינו הו"ד, וע"י שמם אות זה משמו יתברך המו כפסוק בכל המקום אשר אזכיר סוד מסודות התורה וצורת ה והק

(ג) וזאת התרומה אשר ח דברים א) היתה תרומתם זו זו נוכל לפרש ששלוש תרומות שעשו במעשה העגל, כשר ובשלישית נתחלפו בפחות וית ורק בשתיים היו שוין. א', מה אלה אלהיך ישראל, ובחטא כולם קראו לעגל אלהו ואדון, שהיו כלם שוים בה ונעשו מהו ארון לכפר על מה שקראו לעגל שאוו לאלהות הרבה, רצה לונ ממנה אדנים הרבה. ב', מה ובזיחה זו היו גם כן כולם שו

3

זו, ועיין באור החיים על
 עמי ה' לא נודעתי להם,
 ז"ו זלזה"ה שם החכם
 וזו הקצ"ה שיקח האדם
 שמופוש ועשו לי מקדש
 א, אך אין אפשר ליקח
 זה אצל האדם, והיינו על
 נתינו של הקצ"ה (זוה"ק פ'
 יהיא הקצ"ה ממש כנ"ל
 וגם בזה הקדוש איתא
 הוא ואורייתא כולה חד,
 וס הקצ"ה והוא לקיים
 f תעשה, ומזכיר אומיות
 יו של הקצ"ה, בזה הוא
 מש כנ"ל, ושורה עליו
 שנאמר (שמוח ב' כ"ד) בכל
 את שמי, כשזכיר את שם
 התורה הקדושה שכולה
 : אליך וברכתך, נמצא
 זה לשמה, בזה הוא לוקח
 זין עליו השראת השכינה
 בפסוק, ויקחו לי, היינו
 כביכול לשכון אלם, ואין
 כביכול, לכך פירש"י לי
 שמי, וממילא יהיו לוקחים
 י אחד, והיכן הוא והיכן
 תורה מ' (זוה"ק פ' קרח דף

קע"ט ע"א), היינו על ידי התורה, כי התורה
 הוא שמי ממש, ואיזה ללמוד ולעשות ולקיים,
 חסו מרומז תורה מ', היינו כי התורה ניתנה
 צמ' יוס כדי יצירת הוולד (ברכות ס'), כמו
 הוולד נצטייר כל אבריו וגידיו צמ' יוס, וכן
 התורה הקדושה שהיא שמו של הקצ"ה הוא
 כנ"ל יש בזה רמ"ח ושס"ה המצטיירים בזה
 צמ' יוס, ולזה נצטיירו צמ' יוס דווקא כנגד
 יצירת האדם, שעל ידי האדם הנוצר בארבעים
 יוס מצטיירים מצות התורה בקיום מצותיה
 ושמירת הלל תעשה, או הלומד על מנת
 לקיימה, והבן.

על כל פנים עיקר הנטיירות האדם הוא
 בארבעים יוס לכל אבר פרטי ולכל גד
 פרטי, ושורש שורשו הוא התורה, כי הוא
 האדם הגדול אשר ממנו נתהוה כל העולמות,
 וכל הנבראים בשביל ישראל הנקראים אדם
 בודאי אין צפרט אלא מה שבכלל, שהתורה
 גם כן נצטיירה צמ"ח מצות עשה ושס"ה
 מצות לא תעשה בכל פרטיהם בארבעים יוס,
 כי היה התורה מתחלה בצירופים קדושים
 אחרים כמצואר לבעלי הדעת, ואחרי זה
 נצטרפו כל אחד לפי צירופו הטוב, והבן זה
 כי לא יכולתי להאריך. L

עוד אבאר בזה לפענ"ד מה שנשאלתי
מאחי הרב החסיד המפורסם מו"ה
ברוך ג"י מה זה אשר דרשו חז"ל (זוה"ק פ'
 קרח דף קע"ט ע"א) על תיבת תרומה תורה מ'.
 ויש לומר בזה כי זה גלוי לכל בעלי הדעת
 ששורש נשמות ישראל הם בתורה רמ"ח מצות
 עשה ושס"ה מצות לא תעשה, ומצדדי אחזה
 אלוה (איוב י"ט כ"ו), כי אדם נוצר ונברא
 בארבעים יוס בכל פרטי אבריו וגידיו, כי
 קודם ארבעים יוס יוכל להפוך מזכר לנקבה
 ומנקבה לזכר, ואחר ארבעים יוס אי אפשר
 עוד להשנות (ברכות ס'), כי בארבעים יוס
 נצטייר כל אבר ואבר עד שניכר בין דכר
 לנוקבא ואין להשיב, הגם שזה צריך גם כן
 להבין מפני מה דווקא בארבעים יוס לא פחות
 ולא יותר, אך אחר העיון בחיקונים (תיקון ב"ב
 דף פ"ז ע"א), ואחר האיר ה' עיינו למי שיחפון
 לרחמו, אפשר זה להבין, אך אין לנו עתה
 צבאור זה.

עוד י"ל ויקחו לי תרומה וגו'. דאיתא בזה
 הקדוש (פ' קרח דף קע"ט ע"א) תרומה דא
 תורה מ', והיינו כי רבנן צלרו חדא והעמידו
 על ל"ט מלאכות ל"ט קללות, ואיתא (כתובות
 ק"א:) כל העוסק בתורה טל תורה מחייהו,
 והיינו שאינו צריך לעסוק בל"ט מלאכות
 להחיות את נפשו, כי טל תורה מחייהו, כי הם
 עסקו בט"ל מלאכות למשכן והכניסו קדושה
 במלאכות הנ"ל.

אבני שהם ואבני מלואים לאפוד ולחושן. י"ל
 בזה על דרך רמז, כי יש שני עניינים
 בצחינת לימוד, יש לימוד שלומד התורה
 ומזכיר אומיות התורה כמו שהם, להבין מה
 שכתוב בו, ויש שלומד בכוונה דלכא במחשבות
 קדושות וטהורות. ואיתא בזה הקדוש (פ'
 חוקת דף קפ"ד ע"א) כשלומד כפשוטו אז הוא
 מוריד שפע מן צהר כתפוי, וכשלומד בכוונה
 אז הוא מוריד שפע מן נגד פניו עיי"ש.

מו"ה משה חיים אברמי צבי

י"א אנו מחזק
 אברהם אבינו

שֶׁר־שְׁלוֹם: דְּלִסְרַבָּה קָרִי: לְמִרְפָּה הַמְּשֻׁרָה
 וְלִשְׁלוֹם אֵיזֶקֶץ עַל־כֶּסֶף דָּוִד וְעַל־
 מַמְלַכְתּוֹ לְהַכִּין אֹתָהּ וְלִסְעָדָהּ בְּמִשְׁפָּט
 וּבְצַדִּיקָה מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם קִנְיַת יְהוָה
 פּוֹרְסִיהַ דָּוִד וְעַל מַלְכוּתֶיהָ לְאַתְקָנָא יְתָהּ וְלִמְכַנְנָא בְּדִינָא וּבְזִכְוֹתָא מְבַעֵן וְעַד עֲלָמָא

מִפְּלִיא עֲצָה אֱלֹהֵי
 גִּבְרָא קִיָּם לְעֲלָמֵי
 מְשִׁיחָא דְשְׁלָמָא יִסְגִי
 עֲלֵנָא בְּיוֹמוֹהִי: וּסְגִי רַבּוּ
 לְעֲבָדֵי אוֹרִיתָא וְלַנְּמָרֵי
 שְׁלָמָא לִית סוּף עַל
 בְּדִינָא וְעַד עֲלָמָא

רש"י

(1) לְמִרְבַּה הַמְּשֻׁרָה. למי יקרא השם הזה, למלך המרצה המשרה של הקב"ה על עולמו לירא מפניו: משרה. לשון שררה. זו למשנת אחרים. אך יש לומר שאף שר שלום משמותיו של הקב"ה, וקריאת שם זה אינה לשם ממש אלא לשם גדולה ושררה, כמו וקרא שם צדק לחם (רוח ד יא), וכמו ועשיתי לך שם (ש"ב ז ט), אף כאלו ויקרא שמו, וימן לו שם וממשלה: וְשְׁלוֹם. הנימן לו, אין קץ, שהיה לו שלום מכל עבריו. ואין קץ זה לשון הפסק עולמית, אלא אין קץ

לסמיכו: ע"ל כסא. מלכות דוד יהיה שלום זה, נמשפט ולדקה שעשה חזקיהו: וְשְׁלוֹם. וי"ו זה חיקון המלה הוא, הרצה משרה על שכמו, ומה גמול ישלם לו, הנה לשלומו אין לו קץ ואין קצנה: מַעֲתָהּ וְעַד עוֹלָם. עולמו של חזקיהו, כל ימיו. וכן מצינו שאמרה חנה על שמואל ושנן שם עד עולם (ש"א א כג), ולמשנת החולקים האומרים לדעתם, יש להשיבם מהו מעתה, והלא לא נא עד לסוף חמש מאות שנה ויותר: קִנְיַת ה' צְבָאוֹת. שקינא לליון על אשר יען עליה ארס ופקח:

מצודת דוד

(1) לְמִרְבַּה הַמְּשֻׁרָה. רוצה לומר השם שר שלום יורה על מרבית הממשלה ועל מרבית השלום עד אין סוף: עַל כֶּסֶף דָּוִד. מרבית הממשלה והשלום יהיה על כסא דוד, רוצה לומר על המלך היושב על הכסא: וְעַל מַמְלַכְתּוֹ. גם על אנשי ממלכתו יהיה מרבית הממשלה והשלום: לְהַכִּין אוֹתָהּ. להשאר עומדת על כנה ובסיסה, וחזור על הכסא ועל העדה: וְלִסְעָדָהּ. לבל תהיה נופלת: בְּמִשְׁפָּט וּבְצַדִּיקָה. רוצה לומר אם במשפט לבד לא יהיו כדאים לזה כי אין הזכות רב כל כך. מכל מקום יעשה עוד צדקה: מַעֲתָהּ וְעַד עוֹלָם. כל ימי חזקיהו: קִנְיַת ה'. כל זה הצדקה יעשה על כי יתקנא על מה שחרף סנחריב כלפי מעלה:

מצודת ציון

(1) וְלִסְעָדָהּ. ענין השענה:

רד"ק

(1) לְמִרְבַּה הַמְּשֻׁרָה. המ"ם סתומה בכתוב וקרי במ"ם פתוחה, ובהיפך זה בעזרא (נחמיה ב יג) המ פרוצים, מ"ם פתוחה בסוף התיבה בכתוב. ויש בו דרש כאשר יסתמו חומות ירושלם שהם פרוצים כל זמן הגלות, ולעת הישועה יסתמו הפרוצים, ואז תפתח המשרה שהיא סתומה עד מלך המשיח: לְמִרְבַּה. הוא שם, והוא סמוך, לפיכך הוא נקוד בצר"י. אמר לרוב המשרה ולשלום אין קץ, שיהיה על כסא דוד ועל ממלכתו,

והוא כפל ענין במלות שונות: וְלִסְעָדָהּ. שלא תימוט מלכותו ומשרתו מעתה ועד עולם, ואף על פי שיהיה לה הפסק בימי הגלות עוד תשוב לקדמותה. ואמר "במשפט ובצדקה" כי בהם יכון הכסא ותקום המלוכה: קִנְיַת ה' צְבָאוֹת תַּעֲשֶׂה זֹאת. זאת המשרה שתהיה עתה לבית דוד, והתשועה הגדולה, כי יקנא ה' צבאות בדברי נערי מלך אשור, אשר חרפו וגדפו ה' יתברך (מ"ב ט ז):

מדרשי חז"ל

ומה דוד מלך ישראל שאמר כמה שירות ותשבחות לפניך לא עשיתו משיח, חזקיהו שעשית לו כל הניסים הללו ולא אמר שירה לפניך תעשהו משיח, לכך נסתתם. (סנהדרין צד.).

(1) לְמִרְבַּה הַמְּשֻׁרָה וגו'. מפני מה כל מ' שבאמצע תיבה פתוח וזה סתום. ביקש הקב"ה לעשות חזקיהו משיח וסנחריב גוג ומגוג, אמרה מידת הדין לפני הקב"ה, רבש"ע

תרגום יונתן

בְּמִימְרָא דְיָ צִנְיָ
 הַתְּעֵבִיד דְּאָ: זַפְחָ
 שְׁלַח יְיָ בְּדָבָרֵי יְיָ
 וְאַשְׁתַּמַּע בְּיִשְׁרָן
 הָ וְאַתְרַבְּרֵבוּ עֲמָא כּוּ
 אֲפָרִים וְיִתִּיב שֵׁן
 בְּרַבּוּ וּבְחִתְקוּף
 לְמִימְרָ: ט רִישֵׁי
 וְלִטְבִּין מְנַהֵן
 נְכִסְיָ אֲתַבְּזוּ וְדִשְׁפֵּ

תעשה זאת. ולא אמו חמה. מוספת. ואמרו רבוי הקב"ה לעשות חזקיהו ו אמרו מלאכי השרת לפני ההיכל וסגרו למלך אשור הכמוז: (1) דבר שלח ה לפורענות פקח בן רמליה: חמקיים נהם: (ח) בגאוו

מצודו (ט) וגזית. אבנים גוזזים ומד מין אילן תאנה. וכן ובולט נכרות. כמו ואשריהם תגדעון עליהם, וכן היה כי נפל ונ אשר ידברו בגאווה ובגודל ו הלא נבנה תמורתן באבני ג במקרה והיא לא תתמיד: ש שנות: (י) וישגב. כאומר ו וא"כ כשל עוזר ונ

(1) דבר שלח. הרעה הזאת אויביהם בהם, מאת האל הו: אלא בעונש עונותם בא לו שלח על ידי נביאיו, כך וכך וכמו ששלח הדבר בהם כן שיגלו מארצם, כמו שאמו (ח) וידעו. ואז ידע העם הו שהם היו אומרים בתחילת הו לבנים נפלו וגזית נבנה, ולא בעונם בא להם עתה הרע,

(1) דבר שלח ה' ביעקב וגו'.

5

עָצָה אֱלֹהָא
קָיָם לְעֹלְמָיָא
דְּשַׁלְמָא יִסְגֵי
וּמִזְוֵי: וּסְגֵי רַבּוּ
אוּרִיתָא וּלְטַרְי
לִית סוּף עַל
כְּפַעַן וְעַד עֲלָמָא

זוה יהיה שלום זה,
ורשעים. וזו זה
רה על שכמו, ומה
ן לו קץ ואין קצצה:
חזקיהו, כל ימיו, וכן
ישג שם עד עולם
האומרים לדעתם, יש
ז נא עד לסוף חמש
ה' צבאות. שקינא
ז ארס ופקס:

יון
השענה:

יִדְוֹשׁב עַל הַכְּסָא: וְעַל
נוֹמְרַת עַל כְּנֵה וּבְסִיסָה,
וְאָמַר אִם בְּמִשְׁפַּט לְבַד
הָ וְעַד עוֹלָם. כָּל יְמֵי
לְפִי מַעֲלָה:

וְאִם עֲדָה. שְׁלֹא תִימֹט
וְלִם, וְאָף עַל פִּי שִׁיחֵיה
תְּשׁוּב לְקִדְמוֹתָהּ. וְאָמַר
ן הַכְּסָא וְתִקּוּם הַמְּלוּכָה:
ז. זֹאת הַמְּשֻׁרָה שֶׁתִּהְיֶה
יֹלֵה, כִּי יִקְנֵא ה' צְבָאוֹת
' חֲרַפּוּ וּגְדַפּוּ ה' יִתְבָּרַךְ
: (1)

זה שירות ותשבחות לפניך
ז לו כל הניסים הללו ולא
לכך נסתתם. (סנהדרין צד.)

בְּמִימְרָא דִּי צְבָאוֹת
הַתְּעִבִיד דָּא: וּפְתַגְמָא
שְׁלַח יי בְּרִבִּית יַעֲקֹב
וְאַשְׁתַּמַּע בְּיִשְׂרָאֵל:
ח וְאַתְרִבְּרִבוּ עִמָּא כּוּלְהוֹן
אַפְרִים וְיִתִּיב שְׁמֵרוֹן
בְּרִבוּ וּבְתַקּוּף לְכַב
לְמִימְרָ: ט רִישֵׁיא גְלוּ
וּלְטַבִּין מְהוֹן גְּמִינֵי
נְכֻסִיא אֲתַבְּזוּ וְדִשְׁפִירִין

צְבָאוֹת תַּעֲשֶׂה-זֹאת: פ זְדָבָר שְׁלַח אֲדָנִי
בְּיַעֲקֹב וְנִפְלַ בְּיִשְׂרָאֵל: ח וַיִּדְעוּ הָעַם כִּלְּו
אַפְרַיִם וַיּוֹשֶׁב שְׁמֵרוֹן בְּגֵאוּה וּבְגִדְל לְכַב
לְאָמַר: ט לְבָנִים נִפְלוּ וְגִזִּית נִבְנָה שְׁקָמִים
גְּדָעוּ וְאַרְזִים נַחֲלִיף: י וַיִּשְׁגַּב יְהוָה אֶת-
צָרִי רְצִין עָלָיו וְאֶת-אֹיְבָיו יִסְכַּסֵּךְ:
מְהוֹן נְקֻנֵי: יוּתַקּוּף יי סְנָאָה רְצִין עֲלוּהִי וְיִת פְּעָלִי דְכַבּוּהִי

תעשה זאת. ולא אחז ראוי לך, ואף זכות אחז
תמה. חוספת. ואמרו רבותינו (ע"י סנהדרין זד.) זיקש
הקצ"ה לעשות חזקיהו משיח וסנחריב גוג ומגוג,
אמרו מלאכי השרת לפני הקצ"ה מי שקלץ לתמות
ההיכל ושגרו למלך אשור יעשה משיח, מיד סתמו
הכתוב: (1) דבר שלח ה' ביעקב. הנבואה שנחננה
לפורענות פקח בן רמליה: ונפל בישראל. מעתה
תמקיים זה: (ת) בגאווה ובגודל לבב לאמר.

רש"י

מה שהיו אומרים בגאווה ובגודל לבב: (ט) לבנים
נפלו וגזית נבנה. המלכים שהיו לנו קודם שמלך
פקח, כגון יהואחז בן יהוא שצימיו נחמעטנו, כענין
שנאמר (מ"ג יג ז) כי אנדס מלך ארס, שפלים היו,
והס הלכו להם כענין לבנים רעוע הנופל, אבל זה
שהוא עכשיו חזק הוא כענין אנני גזית. וכן ארזים
טובים משקמים לבנין: (י) וישגב ה' את צרי רצין
עליו. הם צוטחים צמה שנסמכו על רצין מלך ארס,

מַהְהוֹן נְקֻנֵי: יוּתַקּוּף יי סְנָאָה רְצִין עֲלוּהִי וְיִת פְּעָלִי דְכַבּוּהִי
רש"י

מצודת ציון

(ט) וגזית. אבנים גזוזים ומחוטבים כיושר רב: שקמים.
מין אילן תאנה. וכן וכולס שקמים (עמס ז יז): גדעו.
נכרתו. כמו ואשריהם תגדעון (דברים ז ט): יסכסך. ענין
עליהם, וכן היה כי נפל ונתקיים, כי כבר גלו מקצתן:
אשר ידברו בגאווה ובגודל לבב. והוא מקרא קצר ומובן מאליו: (ט) לבנים נפלו. מה בכך שנפלו בנין הלכנים,
הלא נבנה תמורתן באבני גזית. רוצה לומר אם האויב גלה המקצת הנה עתה נתחזק ביותר, כי חושבים שבא
במקרה והיא לא תתמיד: שקמים גדעו. אם נכרתו השקמים נחליף ארזים המעולים מהם, וכפל הדבר במלות
שנות: (י) וישגב. כאומר הנה כל עצמם לא סמכו אלא על רצין, ידעו שה' ישגב ויחזק את צרי רצין עליו,
וא"כ כשל עוזר ונפל עזור: ואת אויביו יסכסך. ובוזה יבלבל דעת אויביו הם רשעי ישראל:

מצודת דוד

(ז) דבר וגו'. זה אמר על מלכות אפרים. דעו כי
הפורעניות הבאה עליהם לא במקרה בא, כי הדבר
הזה שלח ה' על ידי הנביאים הקודמים להתנבאות
(ח) וידעו. כל העם הנשארים ידעו שלא כן דבריהם
אשר ידברו בגאווה ובגודל לבב. מה בכך שנפלו בנין הלכנים,
הלא נבנה תמורתן באבני גזית. רוצה לומר אם האויב גלה המקצת הנה עתה נתחזק ביותר, כי חושבים שבא
במקרה והיא לא תתמיד: שקמים גדעו. אם נכרתו השקמים נחליף ארזים המעולים מהם, וכפל הדבר במלות
שנות: (י) וישגב. כאומר הנה כל עצמם לא סמכו אלא על רצין, ידעו שה' ישגב ויחזק את צרי רצין עליו,
וא"כ כשל עוזר ונפל עזור: ואת אויביו יסכסך. ובוזה יבלבל דעת אויביו הם רשעי ישראל:

רד"ק

עתה הרע עוד יבוא הטוב כפלים. וכשיפול בהם דבר
ה', יכלו ויגלו מארצם, אז ידעו כי הרברים שהיו
אומרים בגאווה ובגודל לבב כי הבל ינחמון, כי אז
תכלה גאותם וגודל לבבם: (ט) לבנים נפלו. דרך משל
כתרגומו רישיא גלו וגו': (י) וישגב, צרי רצין. מלך
אשור ומחננה, שתפש דמשק והמית רצין. ואמר זה לפי
שאפרים היה עמהם בכרית, ושניהם היו נלחמים על
יהודה, אמר כי לא יועיל אחד לחכירו, כי האל ישגב
ויחזק את אויבי רצין עליו: ואת אויביו יסכסך.
יבלבל עמו בארצו שיבואו ללכדה:

(ז) דבר שלח. הרעה הזאת הבאה על יעקב ששלטו
אויביהם בהם, מאת האל הוא, שלא יאמרו מקרה הוא,
אלא בעונש עונותם בא להם. כי טרם כיאת הרעה
שלח על ידי נביאיו, כך וכך יבוא להם אם לא ישוּבו,
וכמו ששלח הדבר בהם כן נפל בהם, וכן יפלו עד
שיגלו מארצם, כמו שאמרו להם הנביאים מפיו:
(ח) וידעו. ואז ידע העם הזה כי אמת אמרתי להם,
שהם היו אומרים בתחילת הפורענות הבאה עליהם כן,
לבנים נפלו וגזית נבנה, ולא היו נותנים אל לבם כי
בעונם בא להם עתה הרע, אבל היו אומרים אם בא

מדרשי חז"ל

(ז) דבר שלח ה' ביעקב וגו'. "דבר שלח ביעקב" זה גיד הנשה. "ונפל בישראל" שפשט איסורו בכל ישראל. (חולין
צא.)

מרוכה פרק שביעי בבא קמא פב

ספורה הש"ס

עין משפט גר מצוה

קמא א מיה ק"ב סמ"ג בשרים הלכה יא סמ"ג עין קמא:

קמא ב מיה ק"ב סמ"ג הלכה טו עין מה שיש ע"ה סמ"ג קמא ג מיה טז סמ"ג עין מה שיש ע"ה:

קמא ד מיה ק"ב סמ"ג הלכה טז עין מה שיש ע"ה:

קמא ה מיה ק"ב סמ"ג הלכה יז עין מה שיש ע"ה:

קמא ו מיה ק"ב סמ"ג הלכה יח עין מה שיש ע"ה:

קמא ז מיה ק"ב סמ"ג הלכה יט עין מה שיש ע"ה:

קמא ח מיה ק"ב סמ"ג הלכה כ עין מה שיש ע"ה:

מיון לחוקמה כשעקל בית הבד כרוך עליה שיטול להליל ע"י הרהק וגראה לר"י דההיא דלקמן שבעל היין שפך את ייט מדעתו שיטול לומר בעל הדבש למה שפכת חני היינו דוחק ומליל אבל הכל מיידי יכול לעצב אלף שופר ייט של חכירו בע"כ של חכירו אלף שטותו לו דמי ייט שמוך דובשט והשחח הוי כעין ההיא דחיל של דבורים שקלפו בע"כ להליל נחילו וכעין זה נמי ההיא דשפתן והאי דמשני כחידלה לא קאמר משום דמסתמא כי הדי דפליגי כההיא דחיל דחוקן לקמן כפרק בתרא (דף ק"ד) פליגי נמי באחרניי דחד טעמא הוא:

בבא קמא ד' ב"ר' טל יוט ג' ימים בלא תורה. וה"ל מ"ס שתיקו שני וחמשי וי"ל משום דלמור במדרש" משנה רביט ע"ה עלה בחמשי לקבל לוחות האחרונות וירד בשני ומתלה לו המקום ולפי שיהיה עת לרץ באותה עליה וירדה קבשו בשני וחמשי ולכן נמי נהגו להפנות ב"ב' וה' והק' ע"פ שעלה בהשכמה כדכתיב (שמות לז) ועליות בבקר שזומה של העליות היו בבקר ולא גלילה ולא תמלא כל"א מ' יום חסירים לילה אחד אין להקפיד בנך ולפי סדר עולם נמי כן הוא דהניא בסדר עולם תמלא עולה בו' בסיון וירד ביי"ח בתמוז וטבר הלוותו ובי"ח בתמוז עולה ובקש רחמים עליהם שנאמר ואתפלג לפני ה' מ' יום וגו' ובכ"ט בלב נתרמה המקום וירד משם להסול הלוחות ועשה עוד מ' יום מל' באב עד י' בתשרי ומתלה המקום וירד משם ב' בתשרי והלוותו כיוו בחזרתו ויום נתרמה המקום לישראל שנאמר ויאמר ה' סלחתי כדברך לפיכך סליחה וכפרה הוא לדורות נמלא דמי' יום' אחרונים חסירים לילה שתי' ביום' באב עולה בהשכמה וירד ביום הכפורים אם לא תאמר דעברהו לאלול והא דכתיב כפרשת עקב ואנכי עמדתי בהר סינים הראשונים סני מ' יום ומ' לילה הכי קאמר כימים הראשונים ולא כלילות דאחרונות הוי חסירים לילה אחד וקף על גב דלוגרין כימים לומר מה הראשונים ברען אף האחרונים ברען אל

והא כי אחא וכו'. ומתניתא היא קיבחה דקמני עשרה וכו' ולא ור' יוחנן אמורא הוא וקסיה ליה מתניתא: רבי יהושע בן לוי אמרינו ולא מתניתא דרבי יהושע בן לוי אמורא הוא ורבי יוחנן פליגי עליה: ומכבסים. בגדיהם לכבוד שבת: ואוכלים טוס. לקמן מפרש טעמא: ושחחא אשה משכמה. תורה אור

והא *כי אתא ר' אבין אי"ר יוחנן *אחד אילין הנוטה לתוך שדה חכירו ואחד אילין הסמוך למצר מביא וקורא שעל מגת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ אלא מאן תנא עשרה תנאין שהתנה יהושע ר' יהושע בן לוי הוא רב גביהה מבי כחול מתני לה בהדיא ר' הנחום ור' בריים אמרי משום זקן אחד ומנו ר' יהושע בן לוי עשרה תנאין התנה יהושע: עשרה תקנות תיקן עזרא שקורין במגתה בשבת וקורין בשני ובחמשי ורנן בשני ובחמשי ומכבסים בחמשי בשבת ואוכלין טוס בערב שבת ושחחא אשה משכמה ואופה ושחחא אשה חוגרת בסיון ושחחא אשה חופפת ומובלת ושייה רובלין מחוירין בעיירות *תיקן מבילה לבעלי קריין: שיהו קוראין במגתה בשבת משום יושבי קרנות: ושייה קוראין בשני ובחמשי עזרא תיקן והא מעיקרא היה מתקנא דתניא *וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים דרשי רשומות אמרו *אין מים אלא תורה שנאמר ימים בלא תורה (ה) גלאו *עמדו גביאים שביניהם ותיקנו להם שיהו קורין בשבת ומפסיקין באחד בשבת וקורין בשני ומפסיקין שלישי ורביעי וקורין בחמישי ומפסיקין ערב שבת כדו שלא ולינו ג' ימים בלא תורה *מעיקרא תקנו חד גברא תלחא פסוקי אי נמי תלחא גברי תלחא פסוקי כנגד כהנים ליום ישראלים אהא הוא תיקן תלחא גברי ועשרה פסוקי *כנגד עשרה במלנין: ודתן בשני ובחמישי רשכוחי דאורו למקרא בספרא: *וישירו מכבסין בחמישי בשבת משום בכוד שבת: ושייה אוכלין טוס בע"ש משום עונה דכתיב *אשר פרו יתן בעתו *וא"ר יהודה ואיתימא רב נחמן ואיתימא רב כננא ואיתימא ר' יוחנן *זה המשמש מטחו מע"ש לע"ש ת"ד חמשה דברים נאמרו בשום משביע ומשחין ומצהיל פנים ומרבה הורע והורג כנים שבבני מעיים ו"א מכנים אהבה ומוציא את הקנאה: *ושחחא אשה חוגרת בסיון משום צניעותא: *ושחחא אשה חופפת ומובלת דאורייתא היא דתניא *ורחץ את בשרו במים *שלא יהא דבר חרצין בין בשרו למים את בשרו את הספל לבשרו ומאי נירו שער אמרי דאורייתא לעיוני דלמא מיקבר אי נמי מאוס מידי משום הציצת

ואתא
האומעים בכעם הוינ למיכתב כראשונים וכתיב כימים לומר כימים ולא כלילות וחי לך דרשה למודא אחא ה"ל למיכתב ואנכי עמדתי בהר מ' יום וכו' לא ואל"ה ובסוף כי תשא כתיב ויהי עם עם ה' מ' יום ומ' לילה ובלוחות אחרונות כתיב וי"ל דלוחים שהתנפל קרוי ולפי שלא פי' מעשה דאלו חכפיה בעד מתאחכם כמה עמד משם בתפלה מפרש לה הכא והא דכתיב בתר הכי ויכתוב על הלוחות היינו אחר לוחם מ' יום ומ' לילה דלוחות אחרונים היו חסירים לילה ואל"ה בשלמא לר' יוסי דלמור בשבת פרק רבי עקיבא (דף ע"ג) דסיון דההיא שחא הוא בחזק בשבת ניחא דעלה בה' לפי שחבון דאמר מלא ואחד חסר דיום ל' באב יום ה' הוא לכל לרבנן דלמור דביום ב' הוא ר"ח סיון נמלא יום ל' באב ביום ו' אם לא נאמר דלרבנן ביי"ח בתמוז ערק את העגל וכן החוטאים וכו' ביום עולה וכיום כ"ח באב ירד בהשכמה ופסל לוחות וכו' *בכ' באב עולה יום ה' עלה ו' נאמר שכ"ט באב ירד וכו' ביום עולה ואמר שהיה אב חסר כדי שיהא יום הדיירה ביום"כ כדלמור ביש טהלין (ג"כ דף קמ"א). שבו ניהטו לוחות אחרונות אבל לפי מדרש תנחומא *שאלמר דביי"ח בתמוז ירד וביי"ח ב' ערק את העגל והן את החוטאים וביי"ש עלה ונמלא יום עלייה של מ' אחרונים (ד) בזה בלול לא יבא בה' לא לרבנן ולא לר' יוסי וגם לא תמלא ירידה ביום הכפורים אם לא נאמר דעברהו לאלול: [ועי' חוב' שנת פס. ד"ה לשוף] *לךך ב"ב' וכו'. ואל"ה והלא קורס תקנת עזרא היו בות דין קבועין בכל יום כדלמור בכתובות (דף ג. וס"ג) ח"כ מה תיקן עזרא וכי תיקן שלא ייה קבועין אלף ב' וכו' ואומר *ר"ש שלא היו קבועין כחילת בכל יום אלף בעיר אבו והוא תיקן בכל עיר ועיר ב' וכו':

ג"כ כו:

בכט כז:

[גמיל י"ו ע"ג]

[גמילה כ"ה:]

מסילה ה'

ספורה כז: [ע"ג]

וקמל יד

דברות הבי"ח (ה) נבי בלא מורה מיד (ל"ז: (ג) ריש"י ד"ט עברה וכו'. גמרי נטור וקודמין לבל לכות סכנס: (ג) חוב' ד"ט כ"ד וכו' ר' עקיבא: ד"ט סיון דהיא: (ה) באר"מ אחרונות נאמר באלול:

האומעים בכעם הוינ למיכתב כראשונים וכתיב כימים לומר כימים ולא כלילות וחי לך דרשה למודא אחא ה"ל למיכתב ואנכי עמדתי בהר מ' יום וכו' לא ואל"ה ובסוף כי תשא כתיב ויהי עם עם ה' מ' יום ומ' לילה ובלוחות אחרונות כתיב וי"ל דלוחים שהתנפל קרוי ולפי שלא פי' מעשה דאלו חכפיה בעד מתאחכם כמה עמד משם בתפלה מפרש לה הכא והא דכתיב בתר הכי ויכתוב על הלוחות היינו אחר לוחם מ' יום ומ' לילה דלוחות אחרונים היו חסירים לילה ואל"ה בשלמא לר' יוסי דלמור בשבת פרק רבי עקיבא (דף ע"ג) דסיון דההיא שחא הוא בחזק בשבת ניחא דעלה בה' לפי שחבון דאמר מלא ואחד חסר דיום ל' באב יום ה' הוא לכל לרבנן דלמור דביום ב' הוא ר"ח סיון נמלא יום ל' באב ביום ו' אם לא נאמר דלרבנן ביי"ח בתמוז ערק את העגל וכן החוטאים וכו' ביום עולה וכיום כ"ח באב ירד בהשכמה ופסל לוחות וכו' *בכ' באב עולה יום ה' עלה ו' נאמר שכ"ט באב ירד וכו' ביום עולה ואמר שהיה אב חסר כדי שיהא יום הדיירה ביום"כ כדלמור ביש טהלין (ג"כ דף קמ"א). שבו ניהטו לוחות אחרונות אבל לפי מדרש תנחומא *שאלמר דביי"ח בתמוז ירד וביי"ח ב' ערק את העגל והן את החוטאים וביי"ש עלה ונמלא יום עלייה של מ' אחרונים (ד) בזה בלול לא יבא בה' לא לרבנן ולא לר' יוסי וגם לא תמלא ירידה ביום הכפורים אם לא נאמר דעברהו לאלול: [ועי' חוב' שנת פס. ד"ה לשוף] *לךך ב"ב' וכו'. ואל"ה והלא קורס תקנת עזרא היו בות דין קבועין בכל יום כדלמור בכתובות (דף ג. וס"ג) ח"כ מה תיקן עזרא וכי תיקן שלא ייה קבועין אלף ב' וכו' ואומר *ר"ש שלא היו קבועין כחילת בכל יום אלף בעיר אבו והוא תיקן בכל עיר ועיר ב' וכו':

וינצרתה אש חופפת. חרי"ה שלא חינו חפיפה אלף בראש וכו' משמע מדחלמור בסמוך דלורייתא דלמא מחמור וחסיהה יגרא

כאלו עבד עבודה זרה, שנאמר "ויגף ה' אתהעם, על אשר עשו אתהעגל אשר עשה אהרן".

שמות לבנות

7 ← (ה) אמרו חכמים, פשידד משה מחר סיני וראה את הסרחון שסרחו ישראל, גםתכל משה בלוחות וראה שפרח הכתב מעליהם ושברם מתחת ההר, מיד נתאלם משה ושוב לא היה יכול לדבר. מאותה שעה נגזרה גזרה על ישראל שילמדו את התורה מתוך הצער, ומתוך השעבוד, ומתוך הטלטול, ומתוך הטרות, ומתוך הדחק, ומתוך שאין להם מוזנות. ועל אותו הצער עתיד הקדוש ברוך הוא לשלם להם שכרן לימות בן דוד ולעולם הבא, שנאמר "הנה אדני אלהים בחזק יבוא וגו'", ובקבלה הוא אומר "מי הקדימני ואשלם, תחת כל השמים ליהוא", לטובתי נשברה רגל פרחי, כדי שתהא משכרתי שלמה.

שעה מן

איוב מאג

שמות לבנות

(ו) וארבעים יום האמצעיים של משה, נטל משה את האהל ונטה לו מחוץ למחנה, שנאמר "ומשה יקח אתהאהל ונטהלו מחוץ למחנה", והיו ישראל מתאבלין ונוהגין אבלות בעצמן כל אותן ארבעים יום, עד שנגלה מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, יהי שמו מברך לעולם ולעולמי עולמים, ופתח לו למשה פתח של רחמים, ואמר הקדוש ברוך הוא למשה, משה, מה עושין אותם עניים, מגדין לרב מגדין לתלמיד, מגדין לי מגדין לך, אלא חזר בך

שי למורא

(ה) מי הקדימני ואשלם וגו' - מי הוא אשר הקדים פני בהקבלתו לעבדני ולשמוח מצותי, ואשלם לו שכרו. "תחת כל השמים לי הוא", כל אשר בשמים לי הוא ובידי לפרוע לו שכרו ופעולתו ומעברו. (ישועות יעקב בשם רש"י. ועין לעיל בסדר אליהו רבא פרק בא).

(ו) מחוץ למחנה - לפי שהיו ישראל כמגדין להקדוש ברוך הוא, ומגודה לרב מגודה לתלמיד. (ישועות יעקב).

והכנס את האהל לתוך הנ פנים אלפנים, כאשר ידבו יודע מהו. כשהוא אומר א שהקדוש ברוך הוא התיר למשה להכניס א

(ז) משלו משל למה תד בנו. והיה אחד מגדולי הפ אותו. כיון ששמע שאמר פלוני אוהבי יושב לפני, אותו אוהב בלבבו, דבר זד אותו. וכן לכד נדמה משו "ויחל משה אתפני ה' א בעמך אשר הוצאת מארץ אחרת" למה יאמרו מצ אתם פהרים וגו' זכר לאבן מיד היה להם הקדוש ברוך אחרת" ויגף

(ח) וכארבעים יום ה להביא את התורה, גזרו

מקרא זה איני יודע מה הוא - מ עמו. (טובי חיים בשם יקוקן דנורא). התיר לו למשה את נדדו - שנ מחוץ למחנה, הרי זה לו כנדר, והרצו דנורא).

(ז) וכן מה שנאמר ויחל משה ונו פתח והראה לו שהדבר תלוי בו, כמו ש ממני וגו', "ויחל משה וגו'". (ישועות יעקב

בזאת ספר אגדות

עצמותי: ם הַבְּנָה עָלַי וַיִּקַּף רֹאשׁ וּתְלָאָה:
 וּבְמַחְשָׁבִים הוֹשִׁיבֵנִי כַּמַּתִּי עוֹלָם: ם וַגִּדֵר
 בְּעַדִּי וְלֹא אֵצֵא הַכְּבִיד נַחֲשָׁתִי: הַגֵּם כִּי
 אֶזְעַק וְאֲשׁוּעַ שְׁתֵּם תִּפְלְתִי: ט גִּדֵר דְרָכֵי
 בְּגוֹזֹת נְתִיבֹתַי עוֹה: ם יִדָּב אֲרֹב הוּא לִי
 בְּתָרֵי בְּגוּן דְּלֹא אֶפּוֹק מִן טְרִיקָא, יִקַּר עַל רַגְלֵי כְּבִלֵּין דְּנַחֲשָׂא: ה אֲרֹם אֶצְנַח וְאֶצְלִי
 אֶסְתַּתִּים בֵּית צְלוֹתִי: ט סָגַר אֹרְחֵי בְּמַרְמִירֵין פְּסִילֵין, שְׁבִילֵי סָרְדֵי: י דוּבָא מִכְּמֵן הוּא לִי,

ממכתשין ומשכי מן
 מחתא, תבר גרמי:
 הבנה עלי כפרומין
 ואקף קרתא, ועקר רישי
 עממיא, ושלחי אנון:
 ובבית יסורין דחשוכא
 אותבני, כמיתין דאולין
 לעלמא אוחרן: ז סגר
 ח ארם אצנח ואצלי
 י דובא מכמן הוא לי,

שפתי חכמים

מ ופיי המדרש יש לומר ותלאה, כמו את כל התלאה אשר מצאתם בדרך (שמות ח יח), וכמו וילאו למצוא הפתח (בראשית יט יא). ובמקצת ספרים כתוב כן בדברי רש"י: נדקשיא ליה אם גדר בעדו והוא כלוא, פשיטא שלא יצא. לכך פירש הושיב וכי: ם דקשיא ליה מי הוא אשר אמר עליו סתם הוא. לכך פירש הקב"ה. ומשמעות הכתוב משמע שמעולם הוא לי לדוב אורב, והרי אינו כן כשעושים רצונו, לכך פירש נהפך לי:

הטעמים לראב"ע

ה) ואחר כך בנה עליו בנין והקיף ראשו: ו) והוא יושב בחשך: ז) ושם גדר בעדו ורגליו כבבל: ח) ואם יצעק אין צעקתו נשמעת: ט) ושם גדר בעדו שיהיה נואש, והנתיבות שהיה יודע עוה אותם: י) ועוד רעה אחרת שדוב יבא

יש אומרים כי מנהג הדוב להכריז על הארי, והוא רחוק:

מדרשי חז"ל

ה) ויקף ראש ותלאה. ראש זה נבוכדנצר דכתיב ביה אנת הוא רישא די הבא, ותלאה זה נבוכדנצר, דבר אחר ראש זה אספסינוס ותלאה זה טרכינוס. (שם).
 ו) במחשבים הושיבני וגו'. מלמד שהסומא חשוב כמת. (גדרים סד:).
 ז) גדר בעדי ולא אצא. ר' איבו אמר: זה בסגר של ערביים, ר' ברכיה אמר: זה קסטרא של פרסיים, ורבנן אמרי זה מטלית של כותים. (איב"ד).
 ח) הכביד נחשתי. מהו הכביד נחשתי, הכביד עלי מסים וארנוניות וגולגלאות. (שם).
 ט) גם כי אזעק וגו'. מיום שחרב בית המקדש ננעלו שערי תפלה, שנאמר גם כי אזעק ואשוע שתם תפלתי. (ברכות לב:).

רש"י

להס כר וכסת ונלה צטרס כשהס גוליס: (ה) ויקף. הקיפני: ראש ותלאה. כמו ראש ולענה (דברים כט י). ומדרש אגדה ראש זה נבוכדנצר לגלות יהויכין, ותלאה נבוכדנצר שגמר המכה צמי נדקיהו והלאני מ: (י) גדר בעדי. עשה חומה לנגדי להיות כלוא: ולא אצא. הושיב סביבתי מחנות וגייסות של אורבים: הכביד נחשתי. עשה לרגלי נחשמים כנדים שלא אוכל לילך, פירי"ש נלע"ו: (ח) שתם תפלתי. סתם חלונות הרקיע נפניה: (ט) נתיבותי עוה. אס נלתי ללאת איני יוצאה דכרכים הסלולים כדקך ישרה מפני האויבים וללא דקך עקלמון: (י) דוב אורב הוא ל"י. הקב"ה ם נהפך לי לדוב אורב:

אבן עזרא

ירגישו נשכרו: (ה) ויקף ראש. בצרה ותלאות, או יהיה כמו ועמי תלואים (הושע יא ז). ויהי הראש לשון נקבה, והה"א נעלם כה"א ושערה לא הפך לכן (ויקרא יג ד): (ו) במחשבים. מחשך בתוך מחשך: (ז) נחשתי. כבלים: (ח) שתם. כשי"ן כסמ"ך, וכן השירו ולא ממני: (ט) נתיבותי. הנתיבות הם ידועות: (י) דוב. יש אומרים כי מנהג הדוב להכריז על הארי, והוא רחוק:

אריא דמיטמר בכבלישא:
 יא אורחי סרב ושקעני,
 שויני צדו: יב מתח
 קשתיה ועתדני, היך
 פלגליסא לגירא: יג אעיל
 ככליתי גירי תיקיה:
 יד הויתי חוכא לכל
 פריצי עמי, ומזמרן עלי
 כל יומא: טו אשביעני
 מרדת חינו, א

(יא) דרכי סורר. לשון סירס אותם מפזר קוליס דכרכי: ויפ' הרגלים, שהעוזר על הדרכים להרכיב לעדיו, ויש דוגמא בלש האי מאן דפסח דיקלא: (יב) א העמידני כנגד חזיו לירות צי בלע"ו: (יג) בני אשפתו. חליס שקורין קויכר"א: (טז) ויגרם. ו נפשי (החליס קיט כ), וכן גרש

הטעמים לראב"ע
 א) ויא אורחי סרב ושקעני, ויפ' שמואל, ופשה: ושוסם. שכל רוז משוסם ובמקום אחר שוסם: יב) ויפ' חזי: יג) ובאו החצים בכליותי: יד) ושב להיות שחוק: טו) ותחת לח טז) ונשברו שני באבנים ולא יוכל באפר, או כטעם אפר

כמו עמים, כי על שאול רמוז. בדמעות שליש: (טז) ויגרם. כמו

יא) דרכי סורר ויפשחני. מהו ויפ' דהנינן אילן שנפשח קושרין אוה יב) ויציבני. ר' יודן אמר: ויציבני: וכן אתה מוצא אחר תוכחות שב נצבים היום כולכם ומתרגמינן כ ככולם. (איכ"ר) כמפרא לחץ. יש אומרים כמנן כקורת חצים שהכל מוריס בה: יג) בני אשפתו. רב אמר: בני בני תערובות, ושמואל אמר: הרבה ומציאין אשפות הבין יד) הייתי שחוק וגו'. הייתי שחוק

ג מצות שקרוכים לו מצות, ובכל הכלל, ט בתוך שהמצות ישראל, זי עשרת ה' הנותן "וסלל"

ז הדברות מ לתורה, ורה שאני סת ביותר היא אחת ו הדברות היא אחד. (45) לשוני נבלים את שנים יא הבית ית, ובצד ס כן, ולא ד הכורת, יעשה אל לוח השני שרק שתי זראל מפי ו לדברות זקב"ה, כי ות. וראה זברית בין יקרב אל קרב לוח, פנימיותם ז, קרובים כל מספר יד. באשר ז ישראל, ז להרגיש ר"ג מצות ז כוללות הפרטיות זוא כיחס יבות את

הברית, שהוא אחד. ותר"ג מצות פרטיים הם כנגד ישראל, שקבלו המצות⁵³. ולכך התורה היא צורת ישראל, ולא תשתכח מישראל. **זוה שאמר רבי שמעון בן יוחאי**, 'חס ושלום שתשתכח תורה מישראל, אלא שלא תמצא הלכה ברורה במקום אחד'. רוצה לומר, כי בודאי כך הוא, כי התורה היא צורת ישראל, וכפי מה שהם ישראל בעצמם, כך התורה. וכאשר גזר השם יתברך גלות על ישראל, והם מפורדים ומפורדים בכל העולם⁵⁴, כך לא תמצא התורה רק מפורד ומפורד, ולא תמצא

כ"ס ישראל תורה פיזור

הלכה ברורה במקום אחד, כמו שהם ישראל⁵⁵. **ומביא הכתוב** (עמוס מ, יג) "ישוטטו לבקש דבר ה' וגו'". רוצה לומר כי נחרחק השם יתברך לגמרי מישראל⁵⁶. כי הקירוב אל השם יתברך הוא על ידי שלשה דברים⁵⁷; האחד, הוא על ידי האמצעי, שהיא התורה, שהיא אמצעי בין השם יתברך ובין ישראל, כמו שהתבאר למעלה דבר זה באריכות⁵⁸. והדבר השני הוא מצד הנמצאים, שמצד גדולתם ורוממותם ומעלתם יש להם דבקות בו יתברך⁵⁹. וזהו כאשר יהיה הקץ, ויחזור ישראל

ברית מתקיימת ע"י ג' דברים

שינויי נוסחאות "סוף" כ"ה ד"ל, ונד"ר למא. "שלשה דברים" כ"ה ד"ל, ונד"ר למא.

עשרת הדברות. וזהו שכתב כאן, שכמו שהפרט נכלל בכלל, כך הוא גם לאיך גיטא; הכלל בנוי מחלקי הפרט. באופן שאין שום חלק של תורה שאינו נכלל בצורת ישראל. (53) וצדק לכאן דבריו למעלה פט"ז [ד"ה וכנגד אלן] שביאר שעשרת הדברות נועדו לקבלת מלכותו יתברך, ואילו שאר המצות נועדו להשלמת האדם. וכן כתב למעלה ר"פ לה. והרי הדברים מחוורים; עשרת הדברות מורות על חלקו של הנותן, ולכך דין הוא שישמשו לקבלת מלכותו יתברך. ושאר המצות מורות על חלק המקבל, ולכך דין הוא שישמשו להשלמת האדם. (54) אודות פיזור ישראל בכל העולם, ראה נצח ישראל פכ"ד [תקיא], ושם פנ"ז [תתסה]. (55) המשך לשוני בדרוש עה"ת [לז]: "זהנה כמו שהיא הצורה לאותו דור, שהיו תרי"ג אלף, כך היא צורת הבאים אחריהם... ולכך אמר הכתוב כי לא תשכח ברורה ומשנה ברורה במקום אחד, כפי מה שישאל בעצם ישנו עם רש"י שלא תמצא הלכה ברורה ומשנה ברורה במקום אחד, כפי מה שישאל בעצם ישנו עם אחד מפורד ומפורד בין העמים ע"י גזירת השיי, שלא יהיו במקום אחד. כך צורתם, שהיא התורה, לא תמצא במקום אחד, רק מפורד ומפורד. והוא סגולתה העצמית ממש, שאין יכולין לעמוד על דבר מהתורה במה שצריך אליו ממקומו, רק שצריכין ללמדנו ממקום אחר מן הדומה, ובזאת הבחינה גם התורה היא מפורד ומפורד. אבל שתהיה ח"ו משתכחת ומסתלקת מישראל לגמרי, זה אינו". וראה להלן פס"ג הערה 15, ופס"ד הערה 84. (56) ולכך "יקח הקב"ה עמו התורה", וכמבואר למעלה הערה 25. ומעתה יבאר את שלשת הפירושים ל"דבר ה'"; הלכה, הקץ, נבואה. (57) שהם; הקב"ה, האדם, והתורה שהיא האמצעי ביניהם, וכמו שמבאר. וראה הערה 62. (58) פ"ט [ד"ה ובפרק קמא], וז"ל: "וכאשר מגלה פנים בתורה שלא כהלכה [שבועות יג], הרי הוא כופר באמצעי שעל ידו החבור". ובדרוש לשבת תשובה [סח]: כתב: "מגלה פנים בתורה שלא כהלכה, הרי הוא מסלק האמצעי שהוא בין השי"ת ובין האדם, שהרי התורה היא האמצעי בין השי"ת ובין האדם, שע"י התורה יש לאדם דביקות בו, ולכך התורה היא אמצעי שעל ידה החבור, וכאשר אין האמצעי... לא שייך שישוּב אל השם יתעלה". ובנצח ישראל פ"ט [רלב]: כתב: "וכן כאשר מגלה פנים בתורה, שהתורה עצם החבור והברית בין השם יתברך ובין האדם, ואם אין תורה — בטל עצם הברית". וראה למעלה פט"ז הערה 127, פכ"ז הערה 52, ופמ"ג הערה 43. (59) אודות שדביקות בה' נובעת מגדולת ומעלת הנבראים, הנה בדרוש לשבת תשובה [עט]: כתב: "כי ההדמות אל השם יתעלה במעשיו, מביא אל האדם הקירוב והדבוק בו יתעלה שמו. ולהפך זה גם כן, הריחוק מן מעשיו יתעלה, הוא הגורם הריחוק ממנו. וזה התבאר לך פעמים הרבה ממה שאמרו בסוטה סוף פרק ראשון [יד], אמר רבי חמא בר חנינא, מאי דכתיב [דברים יג, ה] 'אחרי ה' אלקיכם תלכו, וכי אפשר לאדם להלך אחר השכינה, אלא הדבק במדותיו; מה הוא מלביש ערומים... כמבואר שם. וצוה הקב"ה שיהיה האדם הולך אחר מדות הקב"ה, מפני כי הדברים המתדמים יחד יש להם חבור ביחד. ואשר הם הפכים אין להם חבור ודבוק יחד. וכאשר יתרמה אל בוראו, אף שבדאי אי אפשר להתדמות אל בוראו ויגרו, רק מה שאפשר להתדמות מן המדות

ספר תפארת ישראל ח"ג

למהר"ל מפראג

4

ברמ"כ ל' ינואר 1913 גרמניה

מבין ירושלים

של רשעים. אמר לו הקדוש ברוך הוא, לא תוכל לראת את פני. ואין פני האמור כאן אלא לשון שלותן של רשעים, שנאמר, ומשלים לשנאיו אל-פניו וגו' (דברי יו). אמר לו הקדוש ברוך הוא, והסרתי את-כפי, בעולם הזה איני מראה לך מפתן שכרן של יראי שמי. אבל לעולם הבא, ומעולם לא-שמעו לא האזינו עין לא-ראתה אלהים וולתה יעשה למחפה-לו. **כח** ויאמר ה' אל-משה פסל-לך. ילמדנו רבנו, הקורא בתורה עד כמה חייב לקרות. כף שנו רבותינו, הקורא בתורה, לא יפחת משלשה פסוקים, פנגד שלשה אבות, שבזכותן נתנה תורה לישראל, שנאמר, ומשה עצה אל-האלהים ויקרא אליו ה' מן-ההר לאמר (שמי יג). ומנין שנקראו אבות הרים, שנאמר, שמעו הרים את-ריב ה' והאתנים (מכיו ב). לפיכך צריך אדם לשמר את התורה, שנפשו הוא משמר. אמר רבי תנחום בר חנילאי, אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, בתי בידה, ובתה בידו. בתי בידה, זו התורה. ובתה בידו, זו הנפש. ובתי, אשר בידו נפש פל-חי (איוב יב). אם אמה משמר את שלי, אני משמר את שלך. וכן הוא אומר, רק השמר לך ושמר נפשך (דבר ד ט). וכל העוסק בתורה, נעשה ראש ומלך, שנאמר, בי מלכים ימלכו, בי שרים ישרו (משלי ח טו-טז). **ל** וכן במשה לפי שעסק בתורה נעשה ראש ומלך, שנאמר, ויהי בישרון מלך (דבר יג ה). ומנין שיגע הרבה בתורה, שנאמר, ויהי-שם עם-ה' ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכל ומים לא שתה (שמות לד כח). ביום הנה הקדוש ברוך הוא מלמדו תורה שבכתב, ובלילה הנה מלמדו המשנה על פה, לטוף פיון שנתן לו את הלוחות, וברד ומצא שעשו את העגל. מיד שבר את הלוחות ורדה את הסרוחין ובקש עליהם רחמים, ולא הניח משה זוית למעלה שלא נתחבט עליה, עד שנתרצה לו הקדוש ברוך הוא. ואמר משה, רבנו של עולם, מן דהם לוחות שניות. אמר לו, הראשונים היו מעשה ידי ואמה שברת אותם, ועכשו אמה עשה אחרים תחתיהם, שנאמר, פסל-לך שני לחת וגו'. **כט** פסל-לך. זה שאמר הכתוב, ברפת ה' היא תעשיר (משלי כב), זו ברפת אלישע במים, שאמר, כפה אמר ה' לא-תראו ריח ולא-תראו גשם

1 (ישעיה קד ג). 2 סקוקים. 3 בייכה. עץ יוסף. קי"א אני
 כל אח כבוד, ומתן שכן של זריקים נקרא כבוד שנאמר כבוד חכמים ינחלו. ועל שלותן של כספים שנקראת
 כבוד שנאמר ואלחך כבוד תקחני (כנס): בעוה"ו אני מראה לך, כלי"ל, וכ"כ בקלח דטוקוס: אבל לעוה"ב מראה
 לצדיקים הסוב שהוא שמון להם ומעולם לא שמעו, כלי"ל (א"ל), וט"ו כנס וצילקוס: כח בתי בידך ובתך
 בידך, נשמת כנס עסק ל"ו איתא, כני עירך ונכך צדו: ורודה את הסרוחין, סיכושו שן את כסותיו:

נה אמר
 גדולים
 ו. ואף
 ים וגו',
 מ. ואנו
 י. ילכו.
 ס אתי.
 א הנה
 אעביר
 ז-אשר
 נדיקים,
 זי הוא.
 והוא
 בדיהם.
 האוצר
 גומן לו
 זי את-
 ר אחן.
 תי את-
 ומר לא
 שלותן
 י"א מצות
 וסוסה כ"ל
 כול סקוקים
 מקום קיום
 וכל טובי,
 טובה לאדם
 ו לו נותן לו
 מלך ממנו
 יח לכו זכות
 חון ורחמתי
 וכן ורחמתי
 א כנס נחון
 שחיו כדלו
 קביה כדלו
 ס כפי שם
 ס על הליש
 ים לו מחון
 הכין הולל
 חן:

להיות נפרד מחצירו, שחצירו ודאי אינו מסכים לזה. וזה יוצא ידו בחיקו וגו' והנה ידו מזרעת כשלב. דהיינו אם יתן ידו לחיקו, ולא יעשה רק לטובתו ולהנאתו, יהיה צחינת מזרע שהוא בדד ישב, ויהיה נפרד מחצירו. אמנם אם יוציא ידו מחיקו, ולא יעשה רק מה שהוא טובת הכלל, אז והנה שבה כשצרו, ומזה יכול השכל להכריע החומר. ועוד אמר ולקחת ממימי היאור ושפכת היבשה, דיודע מה שאמרו חז"ל (עיין שבת ק"ד ע"א) שקר אין לו רגלים, דהיינו שאל אחר אסתרס ואינו מוליד, אבל הקדושה הוא מוליד וצרא כרעי לאצוהו (עיין עירובין ע' ע"ב, וברש"י כתובות צ"ב ע"ב ד"ה בבעל חוב). ולכן אמר ולקחת ממימי היאור וגו' והיה לדם ציבשת, דהיינו שאינו מזמית, ולא יעשה פרי, על כן על ידי זה יוכל האדם להבחין אם הוא מהקדושה או לא ח"ו, ודוק.

*

איתא בפליאה, בשעה שראה משה רבינו

ע"ה את רבי עקיבא שהיה דורש על כל קוץ וקוץ וכו' אמר שלח נא ביד חשלת. ויש לפרש, דהנה השי"ת נתן על ידי משה רבינו ע"ה ב' תורות, תורה שבכתב ותורה שבעל פה, ולריכין לחצר הב' תורות, ולמלא רמז לכל תורה שבעל פה בתורה שבכתב, ועל ידי זה יבוא משיח לדקינו. וזה בשעה שראה משה רבינו ע"ה שהיה רבי עקיבא דורש על כל קוץ וקוץ וכו', כדי לחצר הב' תורות, אמר עליו שלח נא ביד חשלת, דעל ידו יגמר החיקון, ודוק. L

*

השכל דהוא צחינת משה, דכל מיני דעת הקדושה הוא דעת של משה. ולכן משני ספיר, אין לגבי משה מילתא זוטרתא הוא, דהיינו מי ששומע לצחינת משה, שמייעץ עצמו בכל עת עם השכל בודאי מילתא זוטרתא הוא. והנה באמת גם היצר הרע הוא מתמא עיני בני אדם, רק באיזה דרך שיכול השכל לנצח אותו מצוואר בצעל עקידה זל"ה על הפסוק (קהלת ט"ח י"ד) עיר קטנה ואנשים בה מעט ובה אליה מלך גדול וגו' ומלא בה איש מסכן חכם ומלט הוא את העיר בחכמתו וגו', דהיינו שאומר לו שכל המלכים אשר היו לפניו ונהגו כמו זה הזקן וכסיל לסוף נאצדו וינאו בפחי נפש. והנה לפי זה יש לומר, דזה שרמזה לנו התורה גם כן, כי יאמרו לא נראה אליך ד', דהיינו שהגוף יאמר להנשמה להשכל, אין אמת בדברך. ולכן אמר אחוז צונבו, דהיינו שתראה מה יהיה בסוף, ובודאי על ידי כך יתהפך הנפש למטה.

גם על ידי מ...
"ת (במדבר כ' י"ב)
הזה וגו'. דהנה
ריצה מצוואר ג"כ
מחמת שלא רצה
ס לא כן תיקף
ס להצטיחם שודאי
להם גוזר אומר,
י זה יתקדש שמו
י להם השי"ת (שם)
לע, לא רצו ג"כ
כו את הסלע שלא
נס אז לא היה
זו צוה. ולכן נקצר
פעור (דברים ל"ד)
ול פעור היה ג"כ
משה רבינו ע"ה
שיחברר המדה שלו
ה.

וראיתי ג"כ בשם חכם אחד, על הא דאמרו חז"ל (ב"ר כ"ד ח') ואהבת לרעך כמוך (ויקרא י"ט י"ח) זה כלל גדול בתורה. דהנה באמת כל ישראל ערצים זה צוה (שבועות ל"ט ע"א), ואם אחד עובר עבירה אז גם חצירו מקבל עונש על ידו, והנה ודאי חצירו אינו מרוצה לזה, שחצירו יהנה מהעבירה והוא יסבל העונש. והנה לפי זה אם האדם ירצה לקיים מצות ואהבת לרעך כמוך, אז בודאי לא יעבור על שום עבירה. וצוה יש לומר הפסוק (משלי י"ח א') לתאוה ינקש נפרד, דהיינו על ידי התאוה צריך

א יאמינו לי ולא
יאמרו לא נראה
ול משה שלח ידך
וגו'. יש לומר על
שפר התניא (ליקוטי
דאמרו חז"ל (ברכות
דברים י"ב) ועתה
אל מעמך כי אם
וילתא זוטרתא הוא,
ילתא זוטרתא הוא.
ינו ע"ה אמר זאת
הגוף צריך להתייעץ

מין רבינו צבי ה"ר ר"ל
אל"כ נק"ק ל"ק

פתוחה מ"ס סתומה, מאמר פתוח מאמר סתום.

ר"ל בשנקדים מה שכתבו תוס' (נ"ק דף פ"ג. ד"ה הדי) בשם מדרש, דבולוחות אחרונות עמד משה בהר מ"ס יוס ול"ט לילות. ויפלא למה נשטנו לוחות אחרונות מלוחות ראשונות שעמד בהר גם מ"ס לילות.

ר"ל עפ"י מאמרו ז"ל (מנא דבי אלי' זוטא פ"ד) מיום שנשברו הלוחות נגזר ללמוד תורה מתוך דוחק ועירוף דעת. ונראה שנתכוונו על לימוד תורה שבעל פה שקשה למצא הלכה ברורה, ואמרו חכ"ל (סנהדרין כ"ד.) על הפסוק (איכה ג' ו') במחשכים הושיבני עולם זו תלמוד בבלי, שאנו מגשימים כעיוור ונריך יגיעה גדולה וסיעתא דשמיא להוילא הלכה ברורה. וכתב מהר"ל מפראג (בספרו מפארת ישראל פרק י"ו) ענין נפלא שכמו שנגזר אז גלות על ישראל להיות נודדים ממקומם, כן התורה בגלות, וענין ששייך למסכתא זו נמצא במסכתא אחרת, וזו כוונת חכ"ל (שבת קל"ט.) שלא ימצאו הלכה ברורה במקום אחד כי גם התורה בגלות חזק למקומה.

דלפי זה י"ל דתורה שכתב הוא מאמר פתוח ותורה שבעל פה הוא מאמר סתום. - וגם כתב אור החיים (פ"ר חוריע

באמרו מאת כל אשר ידבנו לבו. - וגם מה כוונת הכתוב בזה שהתנה שיהי' מאת אשר ידבנו לבו. (ע) שבא לומר שכל זה שאמרנו לעיל אינו בסתם צדקה אלא בתורה.

לילדים אחרים לתלמוד תורה שמוסיפין לו, וכמו שהביא בשיטה מקובצת שם מהמעשה שפיזר רבי עקיבא, הוצא במדרש רבה פ' בהר (פ"ד טו).

ואתי שפיר, (ס"ט) שבתרומה נכלל לדקה, ולזה רמזו ללמוד תורה מותר ליקח מכל איש אפי' הוא עני, וגם מעשיר מותר ליקח כל אשר ידבנו לבו גם יותר מחומש. - ויומחק שאמר לי, דהרי אינו נותן מממונו רק מהקב"ה, וכאלו אמר משלי. - ומיושב קושי המפרשים דהו"ל למימר ויתנו, מאי ויקחו, ולדברינו אחי שפיר, דהא אם מוסיף מוסיפין לו, ואם כן כל נותן לוקח צענין תלמוד תורה. ולזה רמזו תורה מ' (ע)

או יאמר. בהקדים [ליישב] מה שהקשה הגדוק מו"ה צרוך ז"ע ממעוזבוס הוצא בספר דגל מחנה אפרים לאחיו הגדוק (כאן ד"ה עוד אבאר), מה זה שהשמיענו כאן שהתורה נתנה למ' יוס, הלא זה מפורש בתורה. - ו[בהקדים לבאר] מאמרו ז"ל (ע"י סנהדרין פ"ג.) שהמ"ס סתומה באמצע תיבת למרבה המשרה (ישע"י ט' ו'), לעתיד לבא יפתח ויהי' מ"ס פתוחה. - וגם [לבאר] מאמרו ז"ל במסכת שבת (דף ק"ד.) מ"ס

(ס"ט) מיישב ד' דיוקים במקרא שלפנינו. בתיבת ויקחו יש לדקדק, דהו"ל למימר ויתנו. - וגם תיבת לי אינו מובן, דהא לא שייך ליתן לו ית'. - ומה בא הציווי מאת כל איש להוסיף, הא כבר אמר דבר אל בני ישראל, והי' די

היא כאלו שבוי יכול ענמו, דכל שרוי צנייהם נאמת עלית למרום שנית ועל ידי זה שבי

תרומה, תיבת לי במדרש (שמו"ר ל"ג) כתוב ויקחו אותי, ונה הקב"ה אין אני שו לי חדר קטן - ואתי שפיר ויקחו לי, הכוונה בית שבי.

זה מאת כל איש צנו לבו תקחו את וצא בעל הטורים כאן שניתנה למ' יוס. וקרא ממשמעותו

תוצות (ג.) המבזבו מחומש, וכתב ה המבזבו) דלתלמוד וי"ל טעם לזה, וי"ל שכל מוזנותיו ו מהוצאות צניו פחת פוחתים לו לו, ואם כן אינו צנו יותר מחומש, שכן אם נותן

ול ית' שבוי בדידנו.

הרב"ע ר' שאול זכאן זצ"ל

ע"פ טהור הוא, שזו עבודה עמילי תורה, שימצאו כל תורה שבעל פה רמוז בתורה שכתב. ובספר אך פרי תבואה (פרי שמוט ד"ה איתא בפליאה) כתב, הש"ת נתן לנו שני תורות תורה שכתב ותורה שבעל פה, וצריכין לחבר ב' תורות ולמצוא רמז לכל תורה שבעל פה בתורה שכתב, ועל ידי זה יבא משיח לדקינו.

והנה בארבעים יום נגמר יצירת הולד, (עי' ב"ר ל"ב ה) ואיתא בתנחומא תשא (ע"פ פסל לך אום כ"ח) דביום למד הקב"ה עם משה תורה שכתב, וצלילה למד עמו תורה שבעל פה. - ולפי זה י"ל דתורה שכתב ניתנה למי יום גם בלוחות אחרונות, אבל תורה שבעל פה ניתנה לל"ט לילות, לרמוז כאלו לא נגמרה יצירת תורה שבעל פה. וזה שצירת הלוחות הראשונות גרם, שילמדו מתוך טירוף דעת, משא"כ לוחות הראשונות ניתנו גם צמי לילות, שאז הי' נח לשמוע ולהבין תורה שבעל פה לחברה עם תורה שכתב. ולכך לעמיד לצא יהי' מאמר פתוח ויפתח מי' דלמרבה המשרה, וידעו כל ענין תורה שבעל פה היכן נרמז בתורה שכתב.

ונפלאות נראה, שאמרו חז"ל (וזה"ק אחרי) איה' ואורייתא חד הוא. שכל אותיות אל"ף צ"ת לא נמצא אות שיהי' תוכו כצרו המילוי שזה ממש לגוף

האות, רק אותיות השם הקדוש, כמו שאמרו חז"ל שם בשבת (ק"ד). ה' ו' שמו של הקב"ה וכתב ה"ה ו"ו, - וכן צמ"ס, שמרמוז לתורה שניתנה צמ' יום, שזה המילוי לגוף האות.

ולזה מרמוז בפסוק זה [שנייה לתת התרומה לצנין המשקן] שצא לכפר על עון העגל שגרם שצירת הלוחות, ויקחו לי תרומה תורה מ', שישהדלו בכל כוחם לצרר תורה שבעל פה שניתנה צל"ט לילות, למצוא מקומה בתורה שכתב שניתנה צמ' יום, ואז יתקיים (ישעי' כ"ד י"ג) וכל בניך למודי ד'. - וזו מאת כל איש וגו' תקחו את תרומתך, (ע"א) ומיושב חיבת לי שפרש"י לשמי שהיא השכינה, כתרגום אונקלס על הפסוק (שמות כ' כ"א) בכל מקום אשר אזכיר את שמי, (ע"ב) והוא ענין תורה שבעל פה, יקחו תורה מ' זו תורה שכתב.

וגם יש לרמוז לפי"ו, כי ש"ס פתח צמ"ס פתוחה [מ'אימתי קורין את שמע], וסיים [בסוף עוקצין ה' יצרך את עמו בשלו"ס] צמ"ס סתומה, לחבר תורה שכתב עם תורה שבעל פה. ל

קלא) ויקחו לי תרומה. י"ל עפ"י פרש"י שכתב על לי לשמי, ואיתא במדרש (תנ"א רבה פ"ו) בשעה שאמרו

ועל כן לאו כל אדם זוכה לה, משא"כ אם נתכפר להם חטא העגל יזכו לשמוע מאת כל איש.
(ע"ב) בכל אתר די אשרי ית "שכינת"י, הרי שתיבת שמי רומז על השכינה.

(ע"א) הדיוק היא על תיבת "כל איש", כי אז שיהי' תורה מ' יתקיים שיהי' "כל בניך" לימודי ה', ואז מאת "כל איש" תקחו את תרומתי. - כי שבירת הלוחות גרם טירוף הדעת ושלא ימצא הלכה ברורה במקום אחד,

ישראל ויקחו תורה שמי וי פה, וי שכתב ותורה שפיר וי שכתב, שאמרו לי, ולא

קלב

ישראל ויקחו הסבר עוד כי כמיומרת (שמים) תשא, ו העגל עפ"י הקב"ה (הושע) אפרים, (כ"ב)

(ע"ג) ול הוא תו בדברי נעשה ו כפ"י, מ

מסורת המדרש

א. אכתוב לך רובי תורתו וכו' ירושלמי פאה פ"ב ה"ר, במ"ד י, תנחומא וירא ה, כאן לה, תניי וירא ו, כאן ח, פס"ר פ"ה, א, י"ג שאן ח, ה, ראה גיטין ו, תנחומא נח, ג, אפילו מה שתלמיד שואל לעיל כת, ו ושי"נ.

פְּרָשָׁה מִז

1 א. (לד, כז) 'פְּתַב לָךְ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה' הָדָא הוּא דְכָתִיב (הושע ח, יב) 'אֲכַתֵּב לּוֹ רַבִּי תוֹרָתִי כְּמוֹ זֶר נַחֲשָׁבוּ' בְּשַׁעַה שֶׁנִּגְלָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּסִינֵי לִיתֵן תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל אֲמַרָה לְמֹשֶׁה עַל הַסֵּדֶר מִקְרָא וּמִשְׁנָה תִּלְמוּד וְאֲגַדָּה שְׁנֵאמַר (שמות כ, א) 'וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה' אֲפִלוּ מַה שֶׁהַתְּלָמִיד שׁוֹאֵל לְרַב אֲמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה מֵאַחַר שֶׁלְמַדָּה מִפִּי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֲמַר לּוֹ לְמַדָּה לְיִשְׂרָאֵל אֲמַר לְפָנָיו רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם אֲכַתֵּב אוֹתָהּ לָהֶם אֲמַר לּוֹ אֵינִי מִבְּקֵשׁ לִיתְנָה לָהֶם בְּכַתֵּב

א. 'ויאמר ה' אל משה, כתב לך את הדברים האלה, כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל', אמר פעמיים "הדברים האלה", כמדובר משני דברים, ובראשונים אמר "כתב" ובאחרונים אמר "על פי", הָדָא הוּא דְכָתִיב — זהו שאמר הכתוב בתוכחת ה' לישראל ביד נביאו: "אכתוב לך רובי תורתך, כמו זר נחשבו", ופשוטו, תוכחה לישראל על התערבם בגוים והליכה בדרכיהם ונימוסיהם ועזיבת התורה ומצוותיה, על אף תוכחות הנביאים, וכלומר, אני כתבתי להם את תורתך הרבה והנכבדה והם נחשבו לי כמו עם זר מלקיימה (ועיי'ש בתרגום ובמפרשים), ומדרשו, וכי מפני שאכתוב להם רובי תורתך כזר יחשבו?! אלא, בְּשַׁעַה שֶׁנִּגְלָה הַקְּב"ה בְּסִינֵי לִיתֵן תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל אֲמַרָה לְמֹשֶׁה — בהר, בארבעים יום — עַל הַסֵּדֶר: מִקְרָא, כָּל פֶּרֶשָׁה וּמִצְוָה אֲמַר בְּתַחֲלִילָה לְפָנָיו אֶת הַפֶּרֶשָׁה בְּמִקְרָא, כְּפִי שֶׁהִיא כְּתוּבָה וְנִקְרָאת בְּתוֹרָה, וּמִשְׁנָה — עֲרוּכָה וּפְסוּקָה בְּהַלְכוּתִיהָ שֶׁל פֶּרֶשָׁה זֶה וְצִיּוּיָהּ וְאֶזְהָרֹתֶיהָ, וְשׁוּב — תִּלְמוּד, מִשָּׂא וּמִתֵּן סָבִיב הַמִּשְׁנָה, מִקְרוּתֶיהָ וּטְעָמֶיהָ וְתִנְאִיָּה וְסִיכּוּם הַלְכוּתֶיהָ, וְאֲגַדָּה — הַנְּדֵרֶשֶׁת וְנִאמְרֶת בְּכָל פֶּרֶשָׁה וּפֶרֶשָׁה, וְכַסֵּדֶר הַזֶּה עֲשֵׂה לְכָל פֶּרֶשָׁה וּפֶרֶשָׁה (יפ"ת), מִמִּקְרָא לְמִשְׁנָה וּמִמִּשְׁנָה לְתִלְמוּד וּמִתִּלְמוּד לְאֲגַדָּה, וְשׁוּב לְפֶרֶשָׁה שֶׁלֹּא חֲרִירָהּ, וּבְאוֹתוֹ סֵדֶר, שֶׁהַכָּל נִמְסַר לְמֹשֶׁה בְּסִינֵי, שְׁנֵאמַר — בְּמִתֵּן תּוֹרָה: "וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה", וְאֵמַר "אֶת כָּל" — לְרַבּוֹת (וְעֵינִן לְעִיל כַּח, ו), וְכֵן מֹשֶׁה מִסְפָּר לְיִשְׂרָאֵל וְאֹמֵר (דְּבָרִים ט, ו): "וַיִּתֵּן ה' אֵלָיו אֶת שְׁנֵי לוחֹת הָאֲבָנִים ... וְעָלִיהֶם כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' עִמָּכֶם בְּהַר", וְאֵמַר "כָּל" לְרַבּוֹת וְלֹמַר (ע"י מגילה יט, א), כִּי — אֲפִילוּ מַה שֶׁהַתְּלָמִיד שׁוֹאֵל לְרַב — בְּתִלְמוּדוֹ, וּמִתְחַדֵּשׁ דְּבַר בְּתִלְמוּדוֹ, בְּכָל דּוֹר וְדוֹר, גַּם זֶה — אֲמַר הַקְּב"ה לְמֹשֶׁה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, וְהַכָּל הִיא עֲרוּךְ לְפָנָיו לְפֶרֶשׁוֹ, וּלְבִסּוֹף, מֵאַחַר שֶׁלְמַדָּה — מֹשֶׁה, אֶת כָּל הַתּוֹרָה לְפֶרֶשׁוֹ — מִפִּי הַקְּב"ה אֲמַר לּוֹ — הַקְּב"ה לְמֹשֶׁה: לְמַדָּה לְיִשְׂרָאֵל, אֲמַר לְפָנָיו: רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, הָאֵם — אֲכַתֵּב אוֹתָהּ לָהֶם — כֹּלָה לְפֶרֶשׁוֹ, כְּמוֹ שֶׁמִּסְרָתֶיהָ לִּי? שֶׁכֵּן "בְּקֵשׁ מֹשֶׁה שֶׁתֵּהָא הַמִּשְׁנָה אִף הִיא — נִמְסַרֶת בְּיִשְׂרָאֵל — בְּכַתֵּב" (תַּנְחוּי וְכָאן, לַד), וְכֵן — אֲמַר לּוֹ — הַקְּב"ה: אֵינִי מִבְּקֵשׁ לִיתְנָה לָהֶם — אֶת הַתּוֹרָה

מפני שגלוי לפני ולטל אותה מהם נותן להם במקתב להם על פה שאו יהיו מבדלים מהנו כמו זר נחשבו בכתב והמשנה ו המקרא (שמות לד המשנה והתלמוד פוכבים.

כולה, גם את המשנה - (מצונזרת) עתידים לשלול לכפות את זקני ישראל (ע) אומרים אנו הן - זרעם - באומות, שהעמים (לועז) התורה בדינו היא, ואנו כספק בעולם (שם, עיי'ש בכתב, והמשנה והת שאם יבואו אומות הע ויאמרו שהם ישראל" (במי בהם (ראה תנחוי כת, ג), ו מצויינים בעמים שהם ז - הקב"ה - לנביא "אכתוב לך" - לית במדרשות וסדרים במשנ ותנחוי נח, א) - "כמו מוציאין ספריהן" (ירוש' ש את המקרא בכתב, וז תורה שבעל פה לכבודך הלכתם אחרי תרבות הו בפרשתנו: "כתב לך את ו - זה המקרא, שהוא פי הדברים" - זו הנו שהברית כרותה בין הקב דור ודור, וזאת חביבות

מפני שגלוי לפני שאמות העולם עתידים לשלט בהם ולטל אותה מהם ויהיו בזויים באמות אלא המקרא אני נותן להם במכתב והמשנה והתלמוד והאגדה אני נותן להם על פה שאם יבואו אמות העולם וישתעבדו בהם יהיו מבדלים מהם אמר לנביא אם אכתב לו רבי תורתך כמו זר נחשבו ומה אני עושה להם נותן את המקרא בכתיב והמשנה והתלמוד והאגדה בעל פה כתב זה המקרא (שמות לד, שם) 'פי על פי הדברים האלה' זו המשנה והתלמוד שהם מבדילים בין ישראל לבין העובדי כוכבים.

לה' הדא הוא
מו זר נחשבו
תורה לישראל
תלמוד ואגדה
ודברים האלה
וש ברוך הוא
הקדוש ברוך
בזנו של עולם
זה להם בכתיב

אלה כרתי אתך ברית
ר "כתב" ובאחרונים
יד נביאו: "אכתוב
ם והליכה בדרכיהם
בתי להם את תורתך
ומדרשו, וכי מפני
תן תורה לישראל
אמר בתחילה לפניו
זוקה בהלכותיה של
תיה וטעמיה ותנאיה
ה עשה לכל פרשה
: שלאחריה, ובאותו
את כל הדברים
ואומר (דברים ט, י):
ואמר "ככל" לרבות
מודו, ומתחדש דבר
:כל היה ערוך לפניו
קב"ה אמר לו —
אכתוב אותה להם
גמסרת בישראל —
להם — את התורה

כולה, גם את המשנה — בכתיב, מפני שגלוי לפני שאומות העולם (והגיר' כאן ולהלן עכו"ם מצוננות) עתידים לשלוט בהם — בישראל, וליטול אותה מהם — בכוח, את התורה שבכתיב, לכפות את זקני ישראל (עי' לעיל ה, ה) "לתרגם את התורה, ולהיות — העמים — קוראין אותה יונת, והן אומרים אנו הן — זרעם — של ישראל" (תנחו"ם שם ושם), ויהיו — ישראל — בזויים — בכך — באומות, שהעמים לועגים לישראל "להיות אומרים "אנו הם ישראל, אנו הם בניו של מקום", שכן התורה בידינו היא, ואנו זרע מקבליה, וישראל אומרים "אנו הם בניו של מקום" (פס"ר ה, א), ויהא הדבר כספק בעולם (שם, עיי"ש), לחרפתם של ישראל, אלא, המקרא — בלבד — אני נותן להם במכתב, והמשנה והתלמוד והאגדה אני נותן להם — על פה — להיות מסורים לדור דור, שאם יבואו אומות העולם וישתעבדו בהם, "שלא יזייפוה אומות העולם כשם שעשו לתורה שבכתיב ויאמרו שהם ישראל" (במ"ר יד, י), ורק אם יהיו הדברים מסורים מפה לפה בידי חכמי ישראל היגיעים בהם (ראה תנחו"ם כת, ג), ומסורים בידם מסוד ה', בכך — יהיו — ישראל — מובדלים מהם — ומצויינים בעמים שהם זרע ישראל בניו של הקב"ה שמסר להם סודו (תנחו"ם כאן, לד), ולכן — אמר — הקב"ה — לנביא — בפסוק הנדרש כאן: "אכתוב לו רובי תורתך כמו זר נחשבו" — אם "אכתוב לו" — לישראל את — "רובי תורתך" — את כל פרטי מצוות תורתך הנדרשים במדרשות וסדורים במשניות, שהדברים האלה רבים ביותר מדברי התורה שבכתיב עצמה (במדב"ר ד, י, ותנחו"ם טו, ג) — "כמו זר נחשבו", כלומר, "מה בינן לאומות, אלו — יהיו — מוציאין ספריהם ואלו מוציאין ספריהן" (ירוש' שם) — ואלו ואלו אומרים התורה שלנו היא! ומה אני עושה להם, נותן את המקרא בכתיב, והמשנה והתלמוד והאגדה בעל פה, וזהו שהוא מוכיח: אני מסרתי לכם תורה שבעל פה לכבודכם כדי להבדילכם מן העמים ולציין אתכם כבני שלא תחשבו כורים ואתם הלכתם אחרי תרבות הגויים ועזבתם את התורה, וזהו שהקב"ה אומר למשה בפסוק הנדרש כאן בפרשתנו: "כתב לך את הדברים האלה, כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל", "כתב" — זה המקרא, שהוא ניתן בכתיב, "כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל", "על פי הדברים" — זו המשנה והתלמוד, שהם מבדילים בין ישראל לבין האומות, להוכיח שהברית כרותה בין הקב"ה לבין ישראל על ידי מסירת הדברים בעל פה ממש לחכמי ישראל שבכל דור ודור, וזאת חביבותם וזה יחודם של ישראל.

ממצרים ויאמר כי אהיה עמך כו' בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את אלהים על ההר הזה, ואיתא ברש"י שם דמשה רבינו שאל באיזו זכות אתה גואלם, והשיב לו זכות גדול יש להם בהוציאך את העם כו'. ולדברינו יתפרש דמשה שאל באיזו זכות גואלם באמצע, והשיב לו דעל ידי שיקבלו התורה על ההר הזה יופקע מהם השיעבוד של מצרים שיש עליהם. זהו שאמר המדרש על תנאי כך הוצאתים ממצרים שתמסרו עצמיכם על קדושת שמי, דאי לאו דנתקדשו קדושת הגוף הרי היו צריכין להיות עוד במצרים. וכן מובן טענות משה רבינו דאמר הוצאתם ממצרים על מנת שאם יחטאו תמחול להם, דעל ידי זה שנתקדשו קדושת הגוף אף על פי שחטאו ישראל הם וכמאמר המדרש שהבאנו בראשית הדרוש אלו בעלי תשובה, וכמו שנתבאר:

כא הובא דברי המדרש שאמר משה כלום הוצאתם ממצרים על מנת שאם יחטאו לא תמחול להם, הוצאתם ממצרים שאם יחטאו שתמחול להם. וגם זה אינו מובן מה שייך זה ליציאת מצרים. רק הענין הדנה בכרית בין הכתרים נגזר עליהם שיהיו ארבע מאות שנה והם לא היו אלא רד"ו, וכבר מבואר בדרושים הקודמים דבאמת הוציאים באמצע הזמן דעל ידי שישראל קבלו התורה ונתקדשו בקדושת ישראל פקע מהם השיעבוד וכמו שאמרו (יכמות דף מו א) הקדש חמץ ושיחרור מפקיע מידי שיעבוד, ובמסכת גיטין (דף ט ב) מבואר דרק קדושת הגוף מפקיע מידי שיעבוד, ורק כיון שישראל נתקדשו בקדושת הגוף פקע מהם שיעבודם של מצרים, ובה יבואר לנו המשך הכתוב פרשת שמות (ג יא) ויאמר משה מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל

דרוש יה

אותה להם בכתב, אמר לו לא, מפני שגלוי לפני שעתידין אומות העולם לשלוט בהן וליטול אותה מהם כו', אלא המקרא אני נותן בכתב והמשנה והתלמוד והאגדה אני נותן להם בעל פה שאם יבאו אומות העולם וישתעבדו בהם כו' עכ"ל המדרש, ולמדנו ממנו דמשום הכי לא ניתן הכל בכתב משום שאומות העולם היו נוטלין אותו גם כן וכמו שראינו אחר כך בימי תלמי שהעתיקו להם התורה שבכתב ולא היו ישראל מובדלין מהם ומשום הכי נתן בעל פה שלא יקבלו אותו מהם וישארו ישראל מובדלין מהם, וכמו שאנחנו רואין עתה בחוש דעיקר המבדיל בין ישראל לאומות העולם הוא רק הן תורה שבעל פה, וסמכו דרשתם על הפסוק כתב לך את הדברים האלה זו תורה שבכתב, ובא למעט אינך כי על פי הדברים האלה, היינו שבעל פה, כרתי אתך ברית ואת ישראל. וזהו גם כן כוונת הגמרא במסכת גיטין (דף ס ב) אמר רבי יוחנן לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבעל פה שנאמר כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל, דזהו עיקר המבדיל שביניהם. והנה טעם זה שייך אחר שיהיו ישראל בגלות, וכמו דאמר במדרש הנ"ל שגלוי לפני שעתידין אומות העולם לשלוט בהן וליטול אותה מהם ובכבל היה צריך להתחזק בהבדל יותר ויותר, ואם כן זה שייך בלוחות האחרונות דאחר שנשברו לוחות הראשונים נגזר על ישראל להיות בגלות אם יחטאו עוד יותר, אבל קודם שנשברו הרי איתא במסכת עירובין (דף נד א) אלמלא לא נשתברו הלוחות אין כל אומה ולשון שולטת בהם שנאמר חרות על הלוחות חירות כו', ואם כן בשעת נתינת לוחות הראשונים היה יכול להיות הכל בכתב. ובאמת דהך פסוק דכתב לך את הדברים האלה כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל, דמהך פסוק דרש המדרש דהמשנה והתלמוד ואגדה מוכרחין להיות בעל פה, וכן במסכת גיטין (דף ס ב) דרש מהך פסוק דדברים שבעל פה אי אתה רשאי לאומרו בכתב הרי כתוב בפרשה כי תשא אחר מעשה העגל, וכשנתרצה ליתן לוחות השניות אמר לו פסוק זה, ובדאי נראה מזה

76 בילקוט פרשת כי תשא (רמז תז) איתא וז"ל מהיכן נטל משה קרני ההוד כו', ר' יהודה בר נחמן אמר כשמשא כתב את התורה נשתייר בקולמוס קימעא והעבירו על ראשו ומשם נעשה לו קרני ההוד כו'. כל ההוד שנטל ממתן שכר אבל הקרן קיימת כו'. וכשיטלו הצדיקים שכוון יטול גם הוא, שנאמר הנה ה' אלהים בחזק יבא וזרועו מושלה לו הנה שכרו אתו ופעולתו לפניו, עכ"ל הילקוט. והנה דברי המדרש הללו מופלאים מאד סתום וחתום ומי יעמוד בסודו. ורק אמרנו לפרשו בדרך הדרוש ולהסביר בו קצת. גם יש להבין מה דמסיים דכשיטלו כל הצדיקים שכוון יטול גם הוא, מופלאים מאד, דכי צריך לומר דמשה רבינו יטול שכרו לעתיד כשארי הצדיקים, ומאי אשמעינן המדרש בזה. והנה הפסוק אמר (שמות לד כט) ומשה לא ידע כי קרן עור פניו בדברו אתו, ומשמעות פשט הכתוב נראה דעל ידי זה שדיבר עמו זכה לקרני ההוד ועל ידי דיבורו עמו קרן עור פניו, ומלבד דלפי הנראה אינו אותו הענין שמרמו לו המדרש, עוד זאת יש להבין בהפסוק עצמו דהרי גם מקודם דיבר עמו פעמים הרבה ומדוע עתה זכה על ידי הדיבור לקרני ההוד:

עוד איתא בילקוט פרשת כי תשא (רמז שצג) על פסוק (שמות לב יט) ויהי כאשר קרב משה אל המחנה, נסתכל משה בלוחות וראה הכתב שבהן פורח וכבדו על ידי משה ונפלו מידו ונשברו, ויש להבין כוונתו, מהו זה שפרח מהן הכתב. וגם יש להבין הכוונה מה דאמר דנעשו כבדים על ידו:

הנה במדרש פרשת כי תשא (רמז תז) על פסוק (שמות כז כז) כתב לך את הדברים האלה כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית (ועם) [ואם] ישראל. ואיתא במדרש רבה (שמות רבה מז א) ח"ל אכתוב לו רובי תורתו כמו זר נחשבו (הושע ח יב), בשעה שנגלה הקב"ה בסניני ליתן תורה אמר למשה על הסדר מקרא ומשנה ותלמוד ואגדה, שנאמר (שמות כ א) וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר אפילו מה שהתלמיד ותיק שואל לרב כו' אמר לו משה אכתוב

מוכרח לומר דבראשונים היה הכל בכתב דכל מה שהתלמיד ותיק עתיד לחדש היה הכל נכתב על הלוחות על ידי כתב אלהים שהיה בנס, וכמו מם וסמך שבלוחות דבנס היו עומדים, וכמו כן היה עליהם בנס כל התורה שבעל פה. ועיין בירושלמי דשקלים פרק ו' (ה"א) מזה ומזה המה כתובים (והאי פסוק כתוב גבי לוחות ראשונים) חנינא בן אחי רבי יהושע אומר בין כל דיבור ודיבור דקרוקיה ואותיותיה של תורה. הרי להדיא דהכל היה כתוב בהם. ועיין במסכת שבת (דף קד א) ואמר רב חסדא כתב שבלוחות נקרא מבפנים ונקרא מבחוץ, כגון נבוכ בוכן, בהר רהב, סרו ורס, תפסה הגמרא הני שלשה תיבות שאינם כלל בעשרת הדברות ורק משום דכל התורה היה כתוב בהם. ורק אחר כך כשחטאו ונגזר גלות אם יחטאו עוד נתן להם המשנה והתלמוד והאגדה בעל פה משום הטעם דאמר במדרש הנזכר למעלה:

וְזוּה נוכל לפרש הא דאמר בילקוט הנ"ל דנסתכל משה בלוחות וראה הכתב שבהן פורח וכבדו על ידי משה, פירוש דהך של תורה שהיא עתה בעל פה שהיה כתוב בהם פרח מעליהם כיון דמעשה ישתעבדו בהם העכו"ם ואי אפשר שוב ליתן להם הכל בכתב, ונמצא דאז לא נשתייר ביד משה רק הך שבכתב לחודא, ולא היה אצלו תורה שבעל פה כלל כי פרח והלך לו, ובעל פה הרי אז לא נמסר לו כלל ונשא חללו, רק הך דבכתב לחודא. ומשום הכי כבדו על ידו של משה כי התורה שבכתב בלא הבעל פה אי אפשר להיות בשום אופן, דמי מפרש לנו מהו תפילין והאיך דין כתיבתם והאיך עושים ציצית, ומהו פרי עץ הדר, ובכל מצוה ומצוה רבו הפרטים והדינים שבה והספיקות שלא נרע אותן רק על ידי תורה שבעל פה. ועוד דהרי התורה בעל פה הוא המחזיק והשמירה להשבכתב, וכמו שאנו רואין בחוש דהכופרים בתורה שבעל פה הגם דכפיהם מאמינים בהתורה שבכתב מכל מקום אם נתבונן במעשיהם אין מתחילין לקיים אפילו מקצתה ועוברים עליו לגמרי, וזהו שאמר המדרש במליצתו וכבדו על ידי משה ונשתברו, כי הוא דבר הבלתי אפשר להחזיק בידו התורה שבכתב בלא תורה שבעל פה ואי אפשר להתקיים כלל ונשתברו:

וְהִנֵּה כשנתבונן בפסוקים נראה כמעט מפורש להדיא בפסוק כן, דהרי כמו דרוש במדרש הנ"ל מרתיב וידבר ה' את כל הדברים האלה לאמר, שאמר לו הקב"ה למשה בסניי מקרא משנה הלכות ואגדות ואפילו מה שהתלמוד שואל לרב, ויצא להם זה מריבוי דכל הדברים דמשמעו כל התורה כולה אמר לו, והרי כמו כן אמר הכתוב הנאמר בלוחות ראשונים בפרשה עקב (דברים ט"ז) ויתן ה' אלי את שני הלוחות כו' ועליהם ככל הדברים אשר דבר [ה'] עמכם בהר, הרי דגם בכתיבתן של הלוחות אמר ככל הדברים, וגם כן נתרבו בכתיבתן גם משנה ותלמוד ואגדה. ח"ל הירושלמי פרק ב' דפיאה (ה"ד) ריב"ל אמר, עליהם ועליהם, כל ככל, דברים הדברים, מקרא משנה גמרא ואגדה אפילו מה שתלמוד ותיק עתיד לחדש לפני רבו כבר נאמר למשה בסניי, מה טעם יש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא, משיבו חבירו ואומר לו כבר היה לעולמים. הרי

להדיא דמהך קרא דועליהם ככל הדברים דאיירי בכתיבתן של הלוחות מרבה מיניה גם משנה ותלמוד וכל התורה שבעל פה, ורק גבי לוחות שניות כתיב בפרשה כי תשא (ל) א) פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים וכתבתי על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים אשר שברת, אמר לו שיחזור ויכתוב לו אותן הדברים שהיו על הלוחות הראשונים בעת ששיברו, דהרי התורה שבעל פה לא שיברם כלל ולא היה עליהם בעת השבירה דהרי פרחו להם מקודם וכמו שנתבאר. וכן אמר שם אחר כך (פסוק כח) ויכתוב על הלוחות את דברי הברית עשרת הדברים, אמר שכתב עשרת הדברים דזהו הכלל של תורה שבכתב. וכשנראה בפסוק, לא נזכר בשום מקום לענין הכתיבה עשרת הדברים רק באחרונים ולא בראשונים, דבפרשת כי תשא אמר בראשונים מזה ומזה הם כתובים דמיניה דרש בירושלמי דשקלים הנ"ל גם מקרא משנה כו', ובאחרונים כתיב ויכתוב כו' עשרת הדברים, ובפרשת עקב כתיב נמי בראשונים ועליהם ככל הדברים ואחר כך בשניות אמר ויכתוב על הלוחות כמכתב הראשון (דהוי בנס מכתב אלהים) את עשרת הדברים. והא דכתיב בפרשת ואתחנן בראשונים (ד' יג) ויגד לכם בריתו אשר ציוה אתכם לעשות עשרת הדברים ויכתבם על הלוחות, הרי הך עשרת הדברים קאי על ההגדה דהם שמעו מפיו העשרת הדברים ואמר ויכתבם על הלוחות ועליהם היה כתיב כל התורה כולה ודקרוקיה וכמו שנתבאר למעלה. ועיין בזוהר חדש על רות ובזוהר הקדוש פרשת כי תצא נראה משם ראייה ברורה לכל הנאמר לעיל:

וְהִנֵּה על ידי זה שניתן להם אחר כך בעל פה נתעלו בה ישראל מעלה גדולה יותר, דמקודם דכל התורה היה רמז בלוחות היו ישראל והתורה שני עניינים דישראל הם המקיימים להתורה ושומרים אותה והיו אז בבחינת כלי שמונח בו התורה וכמו ארון הקודש שמונח בו הספר תורה והוא תשמישי קדושה, אבל אחר כך דניתן להם התורה שבעל פה נמצא דישראל הם בבחינת קלף של תורה שבעל פה, וכמאמר הכתוב (משלי ג, ג) כתבם על לוח לבך, וכמו שהקלף של ספר תורה הוא עצם הקדושה ולא תשמיש, דהקלף והכתב שכתוב בו שניהם ביחד הם ספר תורה, כמו כן התורה וישראל כולא חד הוא. אמנם לא כל אדם יוכל להשיג כל התורה שבעל פה כמו שהיו על הלוחות הראשונים, רק כל אחד ואחד זוכה בה לפי מדרגתו ולפי יגיעתו בתורה הקדושה, ורק משה רבינו השיג כל מה שניתן בכח אנושי להשיג בהתורה, ונמצא נעשה גופו קדוש כגוף של תורה שבעל פה, וכמו שבלוחות הראשונים היו כתובים כל התורה שבעל פה, כמו כן אחר כך היו כתובים בראשו של משה כל מה שניתן לאדם רשות להשיג בהתורה שבעל פה, ונמצא שאצל משה רבינו חזר הכל כמו שהיה מקודם השבירה, רק ניתוסף לו על ידי זה עוד מעלה גדולה דבתחילה היו כתובים בלוחות ואחר כך נכתבו בו ובראשו. ועיין בעירובין (דף נו א) אלמלא לא נשתברו הלוחות לא היה תורה משתכחה מישראל שנאמר חרות על הלוחות דכשהיו מסתכלים בלוחות ידעו כל הדברים ומה שהיה נצרך להם בהמורה, והשכחה בלימוד התורה

שהבאנו לעיל, דאילו לא נשתברו הלוחות היו למדים ואינם שוכחין. וגם הרי ניתוסף להם צער ויגיעה על ידי היצר הרע המבלבל אותם גם בעת לימודם. ובראשונים לא היה יצר הרע שולט בהם וכאמרם במדרש (שיר השירים רבה א טו) כשאמר אנכי נקבע תורה בלכם, וכשאמר לא יהיה לך נעקר יצר הרע מלבם, חז"ל הילקוט סוף יהושע (רמז לו) משנשתברו הלוחות נגזר עליהם שילמדו תורה מתוך הדחק ומתוך טירוף הדעת, ומתוך כך שכרו כפול ומוכפל לעולם הבא שנאמר (ישעיה מ י, סכ יא) הנה שכרו אתו ופעולתו לפניו, דרש מהך קרא לשכר כפול ומוכפל. והנה במשה רבינו הוחזר הכל כמקודם ועל ידי זה זכה לקרני ההוד, ומשום הכי לא היה שוכח לימודו, ואם כן לכאורה היה מקום לאומר שיאמר שיחסר לו השכר כפול ומכופל שיטלו שארי צדיקים הלומדים ושוכחים ולומדים מתוך הדחק וטירוף הדעת וביגיעה רבה. וזה שמסיים המדרש כל ההוד שנטל הכל ממתן שכר כו' וכשיטלו הצדיקים שכרן לעולם הבא אותו שעה הוא נוטל שכרו שנאמר הנה שכרו אתו ופעולתו לפניו, פירוש דיטול השכר כפול כשארי הצדיקים, ומביא להך קרא דמהך קרא גופיה הוא דדרשינן דיטלו שכר כפול. והטעם דמשה רבינו יגע בארבעים היום כל מה שבמציאות האנושי להיות מיגע עצמו על התורה, ונמצא גם הוא זכה לה על ידי יגיעתו, וכבר אמרו חז"ל (שמות רבה א טז, ל ד, מ א) שהתורה נקראת על שמו וכמו שאמר הכתוב (מלאכי ג כב) זכרו תורת משה עבדי משום שנתן נפשו עליו, כוונתם שיגע במסירות נפש היותר גדולה שיש במציאות כח אנושי בעולם, ומשום הכי זכה גם להשכר כפול:

נתחדשה אחר כך, ובמשה רבינו חזר כמקודם וכדאיתא (במדרש רבה) [בתנחומא] (כי תשא טו) כל ארבעים יום היה לומד תורה ושוכח ואחר כך ניתנה לו במתנה, וזהו כמו שנתבאר:

והנה כל ארבעים יום התפלל משה רבינו שיתן להם את התורה שנית ונתרצה לו הקב"ה ואמר לו פסל לך שני לוחות אבנים ועלה אלי ההרה ואכתוב כו' והיה סבור משה לכתוב הכל וכמו שהיה בראשונים, וכמו דאיתא במדרש הנ"ל שהתפלל משה על זה ואמר אכתוב אותה להם שיהיה כולה בכתב כמקודם ויזכו כולם למדרגה הראשונה למדים ואינם שוכחים, והשיב לו הקב"ה שלא יתן להם כולה בכתב, רק כתב לך זה מקרא, אבל המשנה והתלמוד יהיו מעתה בעל פה, וזהו שהמשילו חז"ל בדבריהם דנשתייר קימעא בקולמוס והעבירו על ראשו, כי הוא הכין עצמו ורצה לכתוב הכל ואחר שכתב המקרא הפסיקו באמצע מבוקשו ולא הניחו לכתוב יותר, וכתבו להנשאר בראשו של משה ולא על הלוחות, ומשום הכי כמו שהלוחות היה זיוו מבהיק מסוף העולם ועד סופו כמו כן זכה הוא לקרני ההוד כי נודרך גופו כהלוחות שבעל פה. והא דאמר במדרש נשתייר קימעא בקולמוס, הוא משום דסבירא ליה כו' אלעזר דאמר במסכת גיטין (דף ס ב) תורה רובא בכתב ומיעוטא בעל פה יעו"ש. ומשום הכי אמר קימעא. וזהו גם כן ביאור הכתוב כי קרן עור פניו בדברו אתו, דעל ידי שדיבר אתו דהיינו התורה שבעל פה קרן עור פניו וכדברי המדרש הנ"ל.

והנה בהלוחות השניים נתחדשה צער ויגיעה גדולה להלומדים, חדא שנתחדש להם שכחה וכמו

בתן
ורה
נלד
חות
רת,
חות
כרם
חדם
על
שרת
זוק,
רק
אמר
למי
תיב
גמי
אמר
כתב
ותנן
שות
רים
אמר
ולה
רות
לכל

בה
היה
הם
כלי
ורה
ורה
זעל
כמו
יש,
כמו
וכל
זות
לפי
מה
יש
היו
בים
ורה
היה
ולה
בו
ברו
על
מה
ורה

L

שנתכפר לו עון צת שצט אמר השי
עונש גלגול נפשי צנפש הגמל היכ
על כן אמר השי

אות

דמים. הדרשנים נותנים טעם ו
זקנים מצעלי החום במדבר לז
וגאזדו מהרה מן צעליהן, וכן זחי
נלאו לתת צהס טעם, ושמעתי שנק
הממון עליו יחיה האדם, והעני חז
קלת הפסד — צסוף שכל גוף ה
צמשפע צח זה ואיצד זה ולא יח
שימעט את דמו אחת לתקופת השנ
כך יצואו לו דמים אחרים הטובים
ולריך למעט ממונו על ידי הצדקה
דברי

אות

הן להי אלהיך השמים ושמי השמיים
בג, ט, מלאהי צמדרש (שמות רב
אותיות הללו, כילד, אי"ט צ"ח ג"ז
הכי לצדה שאין לה זיווג רק הי כנ
עולה מאה, נשארר כמו כן הכי לצדו
אין מדווגין כי אס לעלמן, כך השם
וכן ישראל גוי אחד צארץ (שמואל ב. :

ההן. שקר הן והצל היופי אשה

(ה) עיין צספר החיים (ח"ג פ"ה).

(ו) עיין צמס' שצת (קכט): וצרמצ"ס (פ"ו
[רבבוח אפרים]

כפולה מן היו"ד שלפניה, וכן הרי"ש כפולה מן הקו"ף שלפניה, ואלמלא
היכ מלא וי"ו לא היו כפולים כל האותיות, שהרי היו"ו אינו כפולה מן
הה"א שלפניה.

באי"ה. כל צאי"ה לא ישובן וכו' (משלי ב, יט), נועריקון צ"רכו א"ת הי
ה"מצורך, ורלה לומר, כל האומר צרכו צכוונה לא ישובו
צגיכהס (עי' צתחא דצי אליכו זועה ס"פ ח), וכן צלעס הרשע היכ מתחווה למות
מיתת ישראל, וחכו שאמר תמות נפשי מות "ישרים" (צמדצר כג, ח), רלה
לומר, מיתת האומרים צניהס אחריהס י"הא ש"מיה ר"צח מ"צקב"י),
מכאן (ג) רמח אל הקדיש יתום. *

אות הגימ"ף

גמר"א. נועריקון ג"צריאל מ"יכאל ר"פאל א"וריאל, מגיד כל מי
שעוסק צגמרה הנה מלאכי הי סביצ לו לשמרו מכל רע,
מימינו מיכאל ומשמאלו גצריאל ומלפניו אוריאל ומאחוריו רפאל(ד). L

גב"ד. כי גצר עלינו חסדו (תהלים קח, צ), גצ"ר נועריקון ג"ומלי חסדים
צ"יישנים ר"חמניסד"י), צגי סימנים הללו מוצדלים ישראל מכל
שאר האומות (ינמות טע.), ופירוש הכתוב, אף על גצ שהללו כל גוים
ושצחוכו כל האומים, מכל מקום צגי סימנים הללו אנהנו ישראל מוצדלים
לשצת מכל שאר האומות.

גמ"ל. אשירה להי כי גמל עלי (תהלים יג, ח), המקוצלים כתצו כי נפש
החועה עם אשה האיש מתגלגל הנפש צגמל, לפי (עי' צ"ר ע"ו ח)
שהגמל ננוע צתשמים יותר מחועה זה, וכן דוד המלך עליו השלום אחר

(ב) ע"י צאר מים חיים וצעל הטורים שס, וצטיוול צפרדס כאן.

(ב*) עדיין ל"צ דהיו"ד של ישרים יתירא, וי"ל דכל דצר שצקדושה לריך עשרה ואין
אומרים קדיש ואיש"ר אלא ציו"ד, ע"כ כתיב יו"ד. [טיוול בפרדס]

(ג) ע"י רמח זה צספר החיים (ח"צ סופ"ח) צתוספת ציאור ענין הקדיש והחועלת שלו.

(ד) ע"י צספר החיים (ח"א פ"צ) שמשיים, ועל ראשו שכינת אל הצוחר צדברי חכמים.

(ד*) צדצש לפי (מערכת ג' אות כח) נתן צו סי' וגצ"ר ישראל (שמות ח, יא) יעו"י"ש.

האמן מוג'ר חיים זרה רצאלו צצ"ל